

A

RECEIVED
JAN 10 1964
U.S. DEPT. OF JUSTICE

Landbouw-Economisch Instituut - Conradkade 175 - 's-Gravenhage - Tel. 61.41.61

64/1313

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
LIJST VAN BIJLAGEN	5
WOORD VOORAF	7
INLEIDING	9
HOOFDSTUK I ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR	11
§ 1. De telplichtigen naar beroepsgroep	11
§ 2. De bedrijfsgruottestructuur	12
§ 3. Wijzigingen in het aantal telplichtigen sinds 1959	13
§ 4. Verkaveling, ontsluiting van de percelen en waterhuishouding	14
§ 5. Oriëntatierichting in verband met de ont- sluiting van de bedrijven	16
§ 6. Grond in eigendom en pacht	18
§ 7. Bedrijfsgebouwen en woningen	18
a. Eigendom en pacht	18
b. Ouderdom	19
c. Fundering	20
§ 8. Ruimte voor vee	21
a. Stalling voor rundvee	21
b. Stalruimte voor rundvee	22
c. Hokruimte voor varkens	23
§ 9. Gebouwencomplexen	24
§ 10. Openbare nutsvoorzieningen	25
HOOFDSTUK II DE BEDRIJVEN	27
§ 1. Bedrijfstype en grondgebruik	27
§ 2. De veehouders	28
a. Rundveehouderij	28
b. Melkveehouderij	29
c. Kaasmakerij	30
d. Overig vee	31
e. Mechanisatie en loonwerk	32
f. Arbeidsbezetting	33
g. Bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering	37
h. Bedrijfsuitkomsten	37
§ 3. De tuinders	38
HOOFDSTUK III AGRARISCH-SOCIALE ASPECTEN	41
§ 1. De bedrijfshoofden	41
a. Leeftijdsopbouw	41
b. Onderwijs	41
c. Lidmaatschap van landbouworganisaties	41
§ 2. Bedrijfsopvolging	42
§ 3. Plannen ten aanzien van het bedrijf in de naaste toekomst	45

LIJST VAN BIJLAGEN

Blz.

1. Bevolking naar wijken	47
2. Enige gegevens per wijk	48
3. Aantal telplichtigen	49
4. Speciale bedrijven	50
5. Nevenberoepen van B- en hoofdberoepen van C-telplichtigen	51
6. Telplichtigen in groep D	52
7. Telplichtigen naar beroepsgroep en grootteklasse	53
8. Bedrijfsgroottestructuur	54
9. Telplichtigen naar beroepsgroep (1959 en 1964)	55
10. Wijzigingen in het aantal telplichtigen sinds 1959	56
11. Wijzigingen in het aantal tuinders naar bedrijfstype	57
12. Verdwenen telplichtigen sinds 1959	58
13. Nieuw-geregistreerde telplichtigen sinds 1959	59
14. Overdracht van bedrijven in de periode 1959-1964	60
15. Omvang van het grondverkeer in één jaar (1963-1964)	61
16. Verkaveling	62
17. Ontsluiting	63
18. Waterhuishouding	64
19. Eigendom en pacht	65
20. Pacht en pachtcontract	66
21. De woning	67
22. Bedrijfsgebouwen	68
23. De ouderdom van de woning	69
24. De ouderdom van de bedrijfsgebouwen	70
25. Fundering van de woningen	71
26. Fundering van de bedrijfsgebouwen	72
27. Rundveestalling I	73
28. Rundveestalling II	74
29. Hokruimte voor varkens	75
30. Aantal afzonderlijke bedrijfsgebouwen per bedrijf	76
31. Grondgebruik	77
32. Bouwlandgebruik	78
33. Grasland	79
34. Rundveestapel	80
35. Melkkoeien	81
36. Melkproduktie	82
37. Melklevering	83
38. Kaasmakerij	84
39. Mestvarkens	85
40. Fokzeugen	86
41. Kippen	87
42. Trekkracht op de bedrijven	88
43. Melkmachines	89
44. Werk door derden	90
45. Arbeidskrachten (1959 en 1964)	91
46. Arbeidsbezetting	92

Blz.

47. Arbeidsbezettingstypen van veehouderijbedrijven	93
48. Vreemde arbeidskrachten	94
49. Bedrijfsinrichting I	95
50. Bedrijfsinrichting II	96
51. Bedrijfsvoering	97
52. Bedrijfsuitkomsten van weidebedrijven	98
53. Tuinbouwgewassen	99
54. Tuinbouwteelten onder glas	100
55. Gegevens over tuindersbedrijven I	101
56. Gegevens over tuindersbedrijven II	102
57. Leeftijd van de bedrijfshoofden	103
58. Onderwijs van de bedrijfshoofden	104
59. Landbouworganisaties	105
60. Bedrijfsopvolging	106
61. Meewerkende zoons	107
62. Plannen van veehouders met het bedrijf op korte termijn	108
63. Plannen van tuinders met het bedrijf op korte termijn	109

WOORD VOORAF

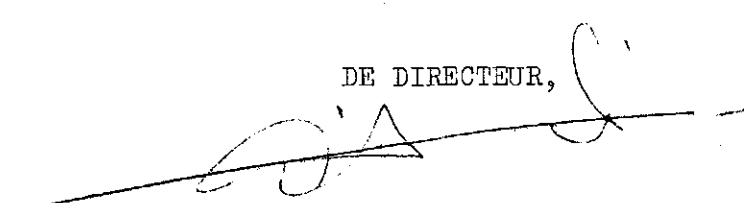
De Cultuurtechnische Dienst verzocht in februari 1964 het Landbouw-Economisch Instituut een sociaal-economische schets te maken van het ruilverkavelingsgebied Oukoop-Kortrijk. Deze schets is een uitwerking van en een toelichting op de bestaande statistische documentatie over het betrokken gebied. In april 1964 is voorts een kleine aanvullende bedrijfsenquête gehouden, speciaal ten behoeve van deze schets.

Van de verzamelde gegevens maakt de Cultuurtechnische Dienst gebruik bij de voorbereidingswerkzaamheden voor de ruilverkaveling en de samenstelling van het rapport ex artikel 34 van de Ruilverkavelingswet.

Het blok omvat delen van de gemeenten Wilnis, Breukelen, Kockengen, Loenen en Vinkeveen en beslaat een oppervlakte van ± 6400 ha.

Dit Verslag is opgemaakt door de afdeling Streekonderzoek.

DE DIRECTEUR,

's-Gravenhage, september 1964

(Prof. dr. A. Kraal)

INLEIDING

De ruilverkaveling-in-voorbereiding "Oukoop-Kortrijk" ligt in het Utrechtse weidegebied ten westen van het Amsterdam-Rijnkanaal. De bodem bestaat in hoofdzaak uit laaggelegen veengrond met een geringe draagkracht, hetgeen bijzondere moeilijkheden en daardoor voorzieningen met zich meebrengt.

Na een gemeentelijke herindeling, ingegaan op 1 maart 1964, waarbij de gemeenten Ruwiel en Loenersloot werden opgeheven en de gemeente Vleuten voor een zeer klein deel in het blok kwam te liggen, omvat het blok thans delen van de gemeenten Mijdrecht, Wilnis, Vinkeveen, Loenen, Breukelen, Vleuten en Kockengen. De begrenzing vormen het Amsterdam-Rijnkanaal in het oosten, de Geuzensloot en de polder Groot-Mijdrecht in het noorden, de Driehuizerdijk en de Kromme Mijdrecht tot Woerdensche Verlaat in het westen, de Geerkade, Bijleveld en de Haarrijn in het zuiden. Het blok is in een 9-tal gebieden verdeeld; de deelgebieden zijn genoemd:

- I Kortrijk
- II Portengen Zuideinde
- III Portengen Noordeinde
- IV Oud-Aa en Breukelerwaard
- V Oukoop
- VI Demmerik
- VII Oudhuizen
- VIII Wilnis Veldzijde
- IX Groot Westveen

De bijgevoegde kaart 1) geeft de begrenzing van het ruilverkavelingsblok en de deelgebieden meer gedetailleerd aan.

Statistische gegevens uit de landbouwtelling 1964 van het Centraal Bureau voor de Statistiek - aangevuld met gegevens uit de telling 1959 - zijn uitgangspunt geweest voor deze schets. Nadere gegevens werden verkregen door middel van een enquête (gehouden in samenwerking tussen de Cultuurtechnische Dienst en het Landbouw-Economisch Instituut) onder alle in het blok wonende bedrijfshoofden met een hoofdberoep in de land- of tuinbouw. Waar mogelijk, werd verder een aanvullend gebruik gemaakt van bedrijfsgegevens ten behoeve van een bedrijfseconomisch onderzoek door de Cultuurtechnische Dienst in 1961 verricht.

Inzicht in de algemeen sociaal-economische constellatie in het blok door middel van cijfers over de bevolking en de beroepsbevolking kan, door de omstandigheid dat de gemeentelijke begrenzing voor geen enkele betrokken gemeente geheel samenvalt met de blokbegrenzing, niet worden gegeven. Ook een benadering door middel van gegevens over de gemeenten die met hun belangrijkste kern in het blok vallen bleek

1) Opgenomen met toestemming van de Topografische Dienst. Reproductie van het kaartfragment is verboden.

voor geen enkele gemeente hanteerbaar te zijn. Er zij dus volstaan met het vermelden van enkele gegevens over in het blok vallende wijken (bijlagen 1 en 2). Hieruit blijkt dat het ruilverkavelingsblok een vrijwel zuiver agrarisch gebied is, waarin geen kernen van grote omvang gelegen zijn. Alleen in Nieuwer Ter-Aa is het aandeel van de agrariërs in de beroepsbevolking betrekkelijk klein.

In hoofdstuk I over de agrarisch-structurele aspecten worden de bedrijfsgroottestructuur, de verkavelings- en ontsluitingstoestand en de gebouwsituatie behandeld. Laatstgenoemd onderdeel is, mede ten gevolge van het beschikbaar zijn van de uitkomsten van de bedrijfsenquête, vrij gedetailleerd uitgewerkt, waardoor het gedeeltelijk vooruitloopt op de in het tweede hoofdstuk behandelde bedrijfsstructurele aspecten.

HOOFDSTUK I

ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR

§ 1. De t e l p l i c h t i g e n n a a r b e r o e p s - g r o e p (bijlagen 3t/m 6)

In het blok woonden ten tijde van de landbouwtelling mei 1964 in totaal 416 geregistreeerde telplichtigen. Per definitie zijn telplichtig degenen die in de land- of tuinbouw geheel of gedeeltelijk hun bestaan vinden en tevens:

- ten minste 1 ha cultuurgrond in gebruik hebben;
- dan wel een tuinbouwbedrijf uitoefenen (ongeacht de grootte);
- dan wel ten minste 1 rund, 1 fokvarken, 3 mestvarkens, 3 schapen of ten minste 51 kippen of eenden houden.

Uit deze definitie valt af te leiden dat niet alle telplichtigen hun hoofdbron van bestaan in de land- of tuinbouw vinden, maar naast hun agrarische werkzaamheden een ander beroep uitoefenen. Zoals gebruikelijk worden de telplichtigen dan ook onderscheiden in beroepsgroepen. Aangepast aan de situatie in het onderhavige blok valt deze onderscheiding als volgt uit:

- a. zuivere veehouders of tuinders;
- b. veehouders of tuinders met een nevenberoep, dat minder dan de helft van de arbeidstijd vereist;
- c. telplichtigen die niet meer dan de helft van de arbeidstijd besteden aan de zelfstandige uitoefening van de land- of tuinbouw: het hoofdberoep ligt derhalve buiten het eigen bedrijf(je);
- d. rustende boeren, tuinders of niet-agrariërs die nog enig grondgebruik of vee aanhouden.

Voorts zijn enkele telplichtigen ondergebracht in een groep z.g. "speciale bedrijven" omdat het bedrijven betreft welke qua opzet en bedrijfsvoering sterk afwijken van het gangbare patroon in dit gebied. Dit zijn een 3-tal akkerbouwers, 2 boomkwekers, 1 kalvermester, 1 varkensmester, 1 varkensfokker, 1 pluimveehouder en 1 kuikenbroeder.

TELP LICHTIGEN NAAR BEROEPSGROEP EN GROOTTEKLASSE

Tabel 1

	Aantal telplichtigen					
	to- taal	waarvan				
		vee- houders (A + B)	tuinders (A + B)	C	D	spec.
Geen cultuurgrond	25	-	-	17	8	-
< 1 ha	36	-	16	10	6	4
1- 5 ha	51	7	11	17	13	3
5-10 ha	67	54	-	5	8	-
10-15 ha	103	102	-	1	-	-
15-20 ha	83	81	-	1	-	1
≥ 20 ha	51	49	-	-	-	2
Alle grootteklas- sen	416	293	27	51	35	10

Bron: C.B.S. 1964.

Omdat ook bij de telplichtigen in de B-groep het eigen agrarische bedrijf de hoofdbron van het inkomen vormt, worden ze in het vervolg tezamen met de "zuivere" veehouders en tuinders (de A-groep) als één groep beschouwd. De nevenberoepen van de B-bedrijfshoofden vertonen veel verwantschap met het hoofdberoep, vier vijfde van hen heeft een nevenberoep in de land- of tuinbouw of direct daarvan afhankelijk.

Van het totaalaantal telplichtigen dat in het blok woont is 70% veehouder en 6% tuinder. Van de 27 tuinders wonen er 26 in Vinkeveen. Het is van belang er hier nogmaals op te wijzen, dat in deze schets alleen gegevens zijn opgenomen van bedrijfshoofden die binnen het blok wonen. Het aantal tuinders dat in het blok "tuint" is belangrijk hoger en het areaal tuinbouw in het gebied is groter dan uit de cijfers in deze schets blijkt. Daar de blok grens bijna tot aan het centrum van het dorp Vinkeveen reikt, waar vele tuinders wonen, heeft dit tot gevolg dat vele tuinders die hun bedrijf in het blok hebben en er zelf buiten wonen met hun bedrijf buiten beschouwing zijn gelaten. Een 25-tal telplichtigen (uitsluitend in de C- en D-groepen) hebben in het geheel geen grond in gebruik. De helft van het aantal C-telplichtigen heeft (nog) een hoofdberoep dat nauw met de land- of tuinbouw is verbonden. Bijna driekwart van de D-telplichtigen was voorheen veehouder, rustende tuinders komen er in deze groep niet voor.

§ 2. De bedrijfs grootte structuur (bijlagen 3, 7 en 8)

Er wonen 293 veehouders in het blok. Een belangrijk verschil tussen de veehouders en de overige beroepsgroepen komt in het algemeen tot uiting in de bedrijfsgrootte. Dit is ook hier het geval. Het grootste tuindersbedrijf is weliswaar bijna 3 ha groot, doch de gemiddelde bedrijfsgrootte van de tuindersbedrijven is nog geen 1 ha. In de C-groep is het grootste bedrijf, dat ver uitsteekt boven de andere bedrijven in deze groep 15 ha groot; het gemiddelde is echter nog geen 2 ha. Het grootste bedrijf in de D-groep is 9 ha groot, gemiddeld echter 2½ ha. Slechts in de groep van speciale bedrijven zijn enkele akkerbouwbedrijven welke boven de 20 ha uitkomen.

Tabel 2

GEMIDDELDE BEDRIJFSGROOTTE VAN VEEHOUDERS (A + B)

	Aantal bedr.	Opp. cultuurgrond in ha	Gem. bedr.-grootte in ha	Aantal bedr. 1-10 ha per 1000 ha cultuurgrond
Veehouders:				
in Kortrijk	24	306	12,8	23
in Portengen Zuideinde	44	607	13,8	18
in Portengen Noembeinde	27	345	12,8	26
in Oud-Aa en Breukelerwaard	35	623	17,8	8
in Oukoop	32	424	13,3	19
in Demmerik	51	746	14,6	4
in Oudhuizen	27	390	14,4	15
in Wilnis Veldzijde	19	374	19,7	11
in Groot Westveen	34	462	13,6	17
in het blok	293	4277	14,6	14

Van de bedrijven van veehouders is 79% groter dan 10 ha, 44% groter dan 15 ha, 17% groter dan 20 ha en de gemiddelde bedrijfs-grootte tenslotte $14\frac{1}{2}$ ha. In Wilnis Veldzijde en in Oud-Aa Breuke-lerwaard zijn de bedrijven groter dan elders in het blok. In de deelgebieden Kortrijk en Portengen Noordeinde komen relatief de meeste kleine bedrijven voor. Het kengetal "aantal veehouderijbe-drijven 1-10 ha per 1000 ha cultuurgrond" laat vrij grote verschil-len per deelgebied zien.

§ 3. Wij z i g i n g e n i n h e t a a n t a l t e l p l i c h -
t i g e n s i n d s 1959 (bijlagen 9 t/m 15)

Velerlei redenen hebben sinds 1959 geleid tot de situatie zoals deze in het voorgaande is geschetst. Niet alleen ontbinding en stich-ting van bedrijven, maar ook verschuivingen van de ene naar de andere beroepsgroep en grootteklasse.

Tabel 3

TELP LICHTIGEN IN 1959 EN 1964

	Aantal tel- plichtigen in		Index (1959=100)
	1959	1964	
Veehouders	293	293	100
Tuinders	24	27	113
C-groep	62	51	82
D-groep	25	35	140
Speciale groep	14	10	71
Alle telplichtigen	418	416	100

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

In het blok is het aantal veehouders sinds 1959 volkomen en het totaalaantal telplichtigen bijna geheel gelijk gebleven. Wel heeft zich een verschuiving in de grootteklassen voorgedaan, waardoor de gemiddelde bedrijfsgrootte van de veehouderijbedrijven met bijna $\frac{1}{2}$ ha steeg. Er werden meer bedrijven ontbonden dan gesticht. Ook door over-gang van de ene groep naar de andere kan het aantal veehouders veran-deren. Er bleken meer personen tot de veehoudersgroep toe te treden dan er deze verlieten. Al met al blijkt het aantal veranderingen in deze periode van vijf jaar, afgezien van de normale bedrijfsoverdrach-ten, zeer gering te zijn geweest. Wel verdient aandacht dat in de kleine tuindersgroep veel meer vestigingen dan ontbindingen van be-drijven voorkwamen.

Overgang naar de veehoudersgroep betrof hoofdzakelijk akkerbou-wers in Wilnis Veldzijde, die min of meer gedwongen door de bodemge-steldheid en/of de slechte waterhuishouding bouwland omzetten in gras-land en veehouder werden. Overgang van een veehouderijbedrijf naar een

tuindersbedrijf kwam niet voor en is, gezien de aard van de tuinbouw, in dit gebied ook nauwelijks te verwachten. Men moet de veehouders en de tuinders beschouwen als streng gescheiden groepen. Binnen de tuindersgroep is een ontwikkeling aan de gang in de richting van de bloemisterij ten koste van de groenteteelt. Daarop wordt in § 3 van hoofdstuk II ingegaan. Het zich-opwerken tot zelfstandig bedrijfshoofd (veehouder of speciaal bedrijf) door een C-telplichtige kwam sporadisch voor, afvloeiing van veehouders en tuinders naar de C-groep eveneens.

In totaal zijn 39 bedrijven en bedrijfjes in alle beroepsgroepen opgeheven en werden er 37 gesticht. In vier gevallen verdwenen bedrijven van meer dan 10 ha. Bij opheffing van bedrijven (d.w.z. het bedrijf hield als organisatorische eenheid op te bestaan, de grond viel uiteen) werd meer dan de helft van de oppervlakte grond bij bestaande bedrijven in het blok gevoegd en had vergroting van deze bedrijven tot gevolg. Nagelukkig de gehele rest kwam terecht bij grondgebruikers die buiten het blok wonen, waarvan twee derde eveneens reeds bestaande bedrijven ten goede kwam. Onttrekken van cultuurgrond aan agrarische bestemming, b.v. voor recreatie, kwam bij opheffing van bedrijven in dit gebied (nog) niet voor.

Bij de 37 nieuw gestichte bedrijven of bedrijfjes was in 28 gevallen cultuurgrond betrokken; in zes gevallen werden bedrijven van minstens 10 ha gesticht.

Overdracht van bedrijf had sinds 1959 op ongeveer een kwart (24%) van de veehouderijbedrijven plaats. Een opmerkelijk hoog percentage, waaruit is te herleiden dat bij dit tempo in 21 jaar alle bedrijven eenmaal zouden worden overgedragen. Algemeen wordt gerekend met een periode van 35 jaar, gedurende welke men zelfstandig bedrijfshoofd is. In de meeste gevallen nam een zoon of schoonzoon het bedrijf van vader of schoonvader over, die "rustend ging leven". In 16 van de 71 gevallen van overdracht werd een veehouderijbedrijf aan een vreemde overgedragen; waaronder slechts één bedrijf kleiner dan 10 ha.

Tenslotte nog een enkele opmerking over het grondverkeer gedurende één jaar, nl. 1963-1964. Bij bedrijfsvergrotingen, in 12 gevallen, was 41 ha betrokken; bij bedrijfsverkleiningen, in 11 gevallen, 18 ha. Bij dit grondverkeer, waarvan de omvang nog geen 1% van de totale oppervlakte cultuurgrond in het blok uitmaakte, zijn alleen bedrijven van veehouders vergroot. Meer uitvoerige gegevens over het grondverkeer zijn niet voorhanden.

§ 4. Verkaveling, ontsluiting van de percelen en waterhuishouding (bijlagen 16 t/m 18)

Op het eerste gezicht lijkt de verkavelingstoestand niet ongunstig indien deze uitsluitend gemeten wordt aan het gemiddelde aantal en grootte van de kavels 1) per bedrijf. Op de veehouderijbedrijven zijn

1) Onder een kavel wordt een stuk grond van één gebruiker verstaan, dat geheel door grond van anderen, door openbare wegen of waterlopen is omringd.

gemiddeld 2,2 kavels per bedrijf met een gemiddelde grootte van 6,76 ha (1964). Meer dan een derde (38%) heeft alle grond bij elkaar liggen. De spreiding rondom het gemiddelde aantal kavels per bedrijf binnen de grootteklasse is betrekkelijk gering. Groot Westveen blijkt een opmerkelijk hoger gemiddeld aantal kavels en een geringere kavelgrootte te hebben. Het grootst zijn de kavels in Wilnis Veldzijde en Oud-Aa en Breukelerwaard. Sinds 1959 is de verkavelingstoestand, gemeten naar eerdergenoemde kengetallen, enigszins verslechterd.

Aantal en grootte van de kavels zijn slechts aspecten van de verkavelingstoestand, andere aspecten zijn vorm, ontwateringstoestand en ontsluiting. Uit het feit dat er in het blok veehouders zijn - zoals b.v. aan het Demmerik, waar kavels zijn welke zich naar het oosten tot aan Groot Westveen uitstrekken - die zeer smalle kavels hebben van verscheidene kilometers lengte, blijkt duidelijk dat men van de verkavelingstoestand geen gunstige indruk moet hebben. Over de ontsluiting valt iets meer te zeggen. Deze is uitgesproken slecht. Door middel van een enquête in 1961 zijn door de Cultuurtechnische Dienst enkele gegevens verzameld over de bereikbaarheid van de percelen, voornamelijk met betrekking tot het transport per boot. Driekwart van de veehouders vaart de mest nog vanaf de boerderij naar de percelen; vele moeten de mest bovendien nog verder over land vervoeren. In Oud-Aa-Breukelerwaard en Wilnis Veldzijde staan de veehouders wat dit betreft er iets beter voor; in Demmerik en Oudhuizen wordt door alle boeren zonder uitzondering de mest per boot naar de percelen gebracht. Het hooi wordt op belangrijk meer bedrijven geheel over de weg naar de boerderij gehaald.

Tabel 4

ONTSLUITING VAN DE PERCELEN

	Perc. bedr. waarop de mest wordt weggevoerd		Perc. bedr. waarop het hooi naar huis wordt gevoerd	
	totaal	en bovendien nog gereden	totaal	en bovendien nog gereden
Kortrijk	74	52	-	-
Portengen Zuideinde	85	60	-	-
Portengen Noordeinde	93	56	4	-
Oud-Aa en Breukelerwaard	32	18	-	-
Oukoop	72	63	6	6
Demmerik	100	26	60	10
Oudhuizen	100	31	62	12
Wilnis Veldzijde	6	6	6	6
Groot Westveen	91	50	56	22
Het blok	77	40	24	6

Bron: C.D. 1961.

Onderbemaling blijkt slechts door zes veehouders te worden toegepast. Uit dit feit valt niet af te leiden dat de waterhuishouding in het

ruilverkavelingsblok niet ongunstig zou zijn. De slechte bedrijfsuitkomsten van de veehouderijbedrijven in dit veengebied - voor een belangrijk deel veroorzaakt door lange stalperiodes en natte zomers - dwingen de gedachten in de richting van verbetering van waterbeheersing en ontsluiting. De hoge kosten, welke gezien de bodemgesteldheid met het uitvoeren van deze werken gemoeid zullen zijn, hebben echter vooralsnog een beletsel gevormd voor het opheffen van deze knelpunten.

§ 5. Oriëntatie richting in verband met de ontsluiting van de bedrijven

In verband met de ontsluiting van de bedrijven is het van belang enkele opmerkingen te maken over ligging van bedrijven en woningen ten opzichte van de plaats waar bedrijfsbenodigdheden gekocht worden en waar de melk gelovverd wordt, alsmede over de plaatsen waarop men voor school, kerk, enz. georiënteerd is. Bij de enquête in april 1964 zijn hierover gegevens verzameld. Allereerst zij vermeld dat, gezien de omstandigheid dat binnen het blok als zodanig geen centrum of kern aanwezig is, alleen de oriëntatie naar de buiten het blok gelegen kernen is onderzocht.

Iedere veehouder heeft belang bij een goede verbinding met de plaats of de plaatsen van waaruit men zaken betreft voor de bedrijfsvoering of waarheen men de produkten afvoert. Belang bij goede verbindingen met plaatsen waarheen men gaat om huishoudelijke inkopen te doen heeft eveneens praktisch elk veehoudersgezin. Een inzicht in het belang dat men heeft bij goede verbindingen met de buiten(blok)wereld - om welke van de te noemen redenen dan ook - geeft tabel 5. Ter wille van:

- het betrekken van veevoer, kunstmest e.d. voor elk bedrijf,
- de melklevering aan de zuivelfabriek voor praktisch elk bedrijf,
- het doen van boodschappen voor de huishouding voor praktisch elk gezin,
- het naar-school-gaan voor gezinnen met schoolgaande jonge kinderen,
- het naar-de-kerk-gaan voor kerkelijk meelevende gezinnen,

gaven de 293 veehouders in het blok in totaal 1509 maal te kennen, dat zij belang hadden bij goede verbindingen. Uiteraard is niet elk van de genoemde "belangen" even groot, doch ter wille van de overzichtelijkheid wordt hiervan verder afgezien.

Tabel 5

HET BELANG VAN VEEHOUDERS BIJ GOEDE VERBINDINGEN IN DIVERSE RICHTINGEN

	Aantal bedr.	Percentage van het totaal aantal opgaven 1) van de oriëntatierichting naar buiten het blok met vermelding van de belangrijkste hierbij betrokken plaats(en)							
		noord	noord-oost	oost	zuid-oost	zuid	zuid-oost	west	noord-west
		Vinkeveen, Wilnis	Loenen	Breukelen	Maarssen, Utrecht	Kockengen, Kamerik, Woerden	Woerdens Verlaat	Noorden, Leiden, Den Haag	Mijdrecht, Uithoorn
Veehouders in:									
Kortrijk	24	3	2	66	17	12	-	-	-
Portengen Zuideinde	44	0	2	22	11	61	4	-	0
Portengen Noordeinde	27	3	3	43	13	38	-	-	-
Oud-Aa en Breukelerwaard	35	4	10	71	9	3	-	-	3
Denemark	32	26	24	39	5	0	-	2	4
Denemark	51	46	3	15	11	3	-	15	7
Porthuizen	27	35	7	8	8	25	-	11	6
Wilnis Veldzijde	19	52	7	-	4	9	-	15	13
West Westveen	34	30	2	4	10	17	16	13	8
Totaal blok	293	22	7	30	10	19	2	6	4

1) In totaal 1509 opgaven.

Bron: enquête 1964.

Het blijkt dat ten behoeve van de veehouders en hun gezinnen in het algemeen goede verbindingen nodig zijn met plaatsen ten oosten van het ruilverkavelingsblok, waarvan Breukelen wel de voornaamste is. Vooral de veehouders in Oud-Aa en Breukelerwaard en Kortrijk zijn sterk op deze richting georiënteerd. Eveneens belangrijk, doch iets minder, zijn goede verbindingen in noordelijke (met Vinkeveen en Wilnis) en zuidelijke (met Kockengen, Kamerik en Woerden) richtingen; voor de veehouders in de deelgebieden Denemark en Wilnis Veldzijde vooral in noordelijke en de veehouders in Portengen Zuideinde in zuidelijke richting. Het belang bij verbindingen in zuidoostelijke richting (met Maarssen en Utrecht hoofdzakelijk) wordt minder vaak genoemd, terwijl relatief weinigen gebaat zouden zijn met betere verbindingen in noordoostelijke, noordwestelijke, westelijke en zuidwestelijke richting. Bij het geringe aantal malen dat men oriëntatie op het westen noemt, zal vanzelfsprekend een rol spelen de geringe bevolkingsdichtheid van het westelijke deel van het blok en de natuurlijke barrière welke de Amstelkade vormt. Slechts enkelen hebben dan ook momenteel belang bij een goede verbinding met Woerdens Verlaat en Noorden.

§ 6. Grond in eigendom en pacht (bijlagen 19 en 20)

Meer dan de helft (53%) van de bij veehouders in gebruik zijnde cultuurgrond is eigendom van de gebruikers. Sinds 1959 is eigendomsgebruik toegenomen; slechts op de bedrijven van 20 ha of meer is nog steeds minder dan de helft eigendom van de gebruikers.

Tabel 6

GROND IN EIGENDOM

Veehouders	Percentage cultuurgrond dat eigendom is van de gebruiker	
	in 1959	in 1964
< 10 ha	44	52
10-15 ha	52	56
15-20 ha	49	54
≥ 20 ha	47	49
Alle grootteklassen	49	53

Bron: C.B.S. 1959 en enquête 1964.

In Kortrijk, Portengen Noordeinde en Dommerik wordt relatief minder gepacht, in Oudhuizen meer dan elders in het blok. Slechts een klein deel (17%) van de veehouders heeft zowel pachtgrond als eigendomsgrond in gebruik. Het bedrijf is nl. vaak hetzij als één geheel behuïsd gepacht (38%), hetzij geheel eigendom (45%). Recent kwam het voor dat eigenaar en pachter van behuïsd gepachte bedrijven met zeer slechte bedrijfsgebouwen overeenkwamen de gebouwen met $\frac{1}{2}$ ha grond, waarop deze staan, in eigendom over te doen aan de pachter. Deze pacht dan voortaan onbehuïsd. De eigenaar ontloopt dan de hoge kosten aan vernieuwing van de gebouwen en de pachter is vrij ermee te doen naar believen.

Pachten zonder geregistreerd en goedgekeurd pachtcontract komt, althans in deze streek, maar zelden meer voor. Vaak betreft het dan nog pacht van familieleden. Slechts 14 van de 167 veehouders die pachtten, deden dit zonder dat deze pachtverhouding door registratie bij de grondkamer veilig was gesteld.

§ 7. Bedrijfsgebouwen en woningen

a. Eigendom en pacht (bijlagen 21 en 22)

De meeste veehouders (56%) hebben het door hen gebruikte hoofdbedrijfsgebouw zowel als de door hen bewoonde woning in eigendom. Slechts in Oud-Aa en Breukelerwaard, Oukoop en Oudhuizen zijn de veehouders in meerderheid pachter. Van de 159 eigenaars-gebruikers van de gebouwen hebben er 115 (72%) eveneens alle grond in eigendom.

EIGENDOM EN PACTH

Tabel 7

Veehouders met hoofdbedrijfsgebouw en woning:	Aantal bedr. ¹⁾	Veehouders met hun grond		
		geheel eigendom	eigendom en gepacht	geheel gepacht
beide in eigendom	159	115	37	7
beide gepacht	120	13	10	97
het ene eigendom en het andere gepacht	5	1	1	3
alle veehouders	284	129	48	107

1) Met gegevens.

Bron: enquête 1964.

Van de 120 pachters zowel van woning als hoofdbedrijfsgebouw is vier vijfde eveneens pachter van alle grond. In 20 gevallen moet men de gebouwen geheel los zien van het grondgebruik en heeft men het één geheel in eigendom en het andere geheel in pacht. Van de kleinere boeren is relatief ongeveer een even groot deel pachter als van de boeren met grotere bedrijven.

b. Ouderdom (bijlagen 23 en 24)

Vele gebouwen zijn van een respectabele ouderdom. Bouwjaren van 1700 of eerder zijn geen zeldzaamheid in deze streek. Het hoofdbedrijfsgebouw vormt bijna altijd één geheel met de woning en werd tegelijk gebouwd. In het vervolg wordt dan ook vaak deze eenheid als "boerderij" aangeduid. Het een en ander heeft tot gevolg dat een overzicht van de woningen en de hoofdbedrijfsgebouwen naar ouderdom een sterke overeenkomst vertonen. De geringe verschillen, welke zijn te constateren, zijn te verklaren uit het feit dat in enkele gevallen het woonhuis in de loop der tijden al eens vernieuwd is zonder dat dit ook tegelijkertijd met de veestalling gebeurde. Het tegenovergestelde komt, hoewel in mindere mate, ook voor.

Tabel 8

BOUWJAAR VAN EIGEN EN GEPACHTE BOERDERIJE

Bouwjaar van de boerderij 2)	Aantal bedr. ¹⁾	Percentage boerderijen	
		eigendom van de gebruiker	gepacht door de gebruiker
Voor 1800	30	47	53
1800-1849	22	64	36
1850-1914	134	51	49
1915-1939	62	56	44
Na 1939	36	86	14
Alle boerderijen	284	57	43

1) Met gegevens.

2) Gerekend naar bouwjaar van het hoofdbedrijfsgebouw.

Bron: enquête 1964.

Bijna een vijfde (18%) van de boerderijen is meer dan honderd jaar oud, terwijl twee derde reeds meer dan vijftig jaar staat. De meeste nieuwe boerderijen staan in Wilnis Veldzijde, relatief de meeste oudere in Portengen Noordeinde, Kortrijk en Demmerik. Ook per grootteklasse bezien blijken er verschillen te bestaan; op de kleine bedrijven staan meer nieuwe bedrijfsgebouwen dan op de grotere. De oudere boerderijen zijn in het algemeen pachtbedrijven, de nieuwbouw na de laatste wereldoorlog is sterk overwegend eigendom van de gebruikers.

c. Fundering (bijlagen 25 en 26)

In de inleiding tot deze schets is reeds gewag gemaakt van de consequenties, die de bodemgesteldheid in dit gebied met zich meebrengt. De ondergrond bestaat in hoofdzaak uit veen met hier en daar een kleilaag. Bouwen op deze niet-draagkrachtige grond stelt hoge eisen en vraagt zwaardere kosten wat betreft de fundering. In het blok blijken 42 boerderijen (15%) niet op veengrond te zijn gebouwd, waardoor extra-voorzieningen vanwege de "slappe" ondergrond achterwege konden blijven. Deze boerderijen staan voornamelijk in Oud-Aa en Breukelerwaard, waar meer dan driekwart van de boerderijen niet op veengrond is gebouwd. Voorts enkele boerderijen in Portengen Zuideinde en Oukoop en een enkele in Demmerik en Wilnis Veldzijde.

Tabel 9

FUNDERING VAN OP VEENGROND GEBOUWDE BOERDERIJEN

Boerderijen van veehouders	Aantal bedr.1)	Aantal boerderijen op veengrond gebouwd			
		totaal	zonder fundering	met fundering	
				met houten palen	met houten palen met betonnen kop
Voor 1915 gebouwd	186	154	74	76	4
In 1915-1939 gebouwd	62	55	23	17	15
Na 1939 gebouwd	36	33	9	3	21
Alle boerderijen	284	242	106	96	40

1) Met gegevens.

Bron: enquête 1964.

Ruim vier vijfde van de boerderijen is op veengrond gebouwd, waarvan 44% zonder fundering, 40% met een fundering van geheel houten palen en 16% met een fundering van houten palen met betonnen koppen. Geen enkele boerderij, bij veehouders in gebruik, staat op een fundering van geheel betonnen palen. Van de boerderijen op veengrond ouder dan 50 jaar werd nog ongeveer de helft zonder fundering gebouwd, van de boerderijen welke nog geen 25 jaar oud zijn ongeveer een kwart. In Wilnis Veldzijde is op

veengrond sterk overwegend zonder fundering, in Oukoop sterk overwegend met fundering gebouwd.

In de gevallen dat gebouwd is zonder paalfundering is vaak op turf gebouwd en in enkele gevallen op een ijzeren raamwerk of betonnen plaat.

De gegevens over de fundering van gebouwen zijn verkregen tijdens de mondelinge enquête in april 1964. Niet in alle gevallen bleek men in staat de gevraagde technische details te verstrekken. De cijfers zullen dus niet meer dan een indruk geven, welke niettemin van belang is voor het geval polderpeilverlagingen in het voornemen zouden liggen. Voor de op houten palen gebouwde bedrijven zullen dan nl. speciale voorzieningen moeten worden getroffen.

§ 8. R u i m t e v o o r v e e

a. Stalling voor rundvee (bijlage 27)

In het gebied komt een grote verscheidenheid van bedrijfsgebouwen voor. Hetzelfde geldt voor de aantallen gebouwen per bedrijf. Daar in het blok de veehouderij en met name de melkveehouderij het belangrijkste bedrijfsonderdeel is, zullen in de eerste plaats worden gezien de gebouwen en de ruimte in de gebouwen, waarin het melkvee en het overige rundvee worden gestald. Een ruime meerderheid (63%) van de veehouders stalt het melkvee in één gebouw. Meer dan de helft (55%) van de boeren heeft het melk- en het jongvee in meer dan één stalling ondergebracht.

Tabel 10

STALLING VOOR RUNDVEE

	Aantal bedr.1)	Percentage bedrijven waarop de stalling zich in één ge- bouw bevindt	
		voor melk- vee	voor melkvee en jongvee tezamen
Veehouders met:			
< 10 melkkoeien	13	92	85
10-20 melkkoeien	69	75	61
20-30 melkkoeien	139	65	46
30-40 melkkoeien	51	47	24
≥ 40 melkkoeien	12	8	0
Alle veehouders	284	63	45

1) Met gegevens.

Bron: enquête 1964.

Naarmate men meer koeien houdt, komt het minder voor dat al het melkvee op één plaats kan worden ondergebracht. In Portengen Zuideinde staan zelfs op meer dan de helft van de bedrijven de koeien in meer dan één gebouw. Alleen Wilnis Veldzijde, waar de gebouwen aanmerkelijk minder oud zijn dan elders in het blok, vormt een gunstige uitzondering. Op bijna driekwart van de bedrijven staat hier niet alleen het melkvee maar de gehele rundveestapel in één gebouw gestald.

Door een nadere beschouwing van het bouwjaar van de gebouwen, waarin rundveestalling is, valt te reconstrueren dat oorspronkelijk gebouwd is voor een rundveestapel van geringere omvang dan die, welke thans wordt aangehouden. In de loop der jaren zijn de veestapel en de stalling voor vee door bijbouwen uitgebreid. Van de 155 bedrijven waarop het rundvee op meer dan één plaats wordt gestald, zijn slechts op iets meer dan een kwart (in 44 gevallen) de verschillende gebouwen in hetzelfde jaar gebouwd.

b. Stalruimte voor rundvee (bijlage 28)

Bij een confrontatie van de huidige melkveebezetting op de bedrijven en de aanwezige stalruimte voor melkvee ("grootveeplaatsen", waarmee bedoeld wordt aantal plaatsen waarop qua ruimte en inrichting melken en kalfkoeien goed kunnen staan) blijkt dat er in het algemeen ruimte genoeg is om het melkvee goed te stallen.

Tabel 11

STALRUIMTE VOOR HET RUNDVEE

		Perc. bedr. waarop de stalruimte voor meer dan 110% bezet is met		Gem. bezetting in % van de beschikbare ruimte voor	
	Aantal bedr. ¹⁾	melk-vee	melk- en jong-vee tezamen	melk-vee	melkvee en jongvee tezamen
Veehouders met:					
< 10 melkkoeien	13	0	15	59	79
10-20 melkkoeien	69	6	30	76	102
20-30 melkkoeien	139	6	42	82	110
30-40 melkkoeien	51	8	49	89	113
≥ 40 melkkoeien	12	25	42	88	108
Alle veehouders	284	7	39	81	107

1) Met gegevens.

Bron: enquête 1964.

Slechts op 20 bedrijven (7%) kan zelfs het melkvee niet goed worden gestald. Dat er in het algemeen voor het melkvee wel voldoende plaats is, is verklaarbaar omdat bij het bouwen in de eerste plaats gerekend wordt

op de omvang van de melkveestapel met enkele reserveplaatsen (d.w.z. op grootvee). Voorlopig wordt dan op de niet door grootvee bezette plaatsen het jongvee gestald. Bij het uitgroeien van de veestapel maakt het jongvee dan geleidelijk plaats voor melkvee en verhuist naar andere (bij)gebouwen. Het zal duidelijk zijn dat er, wanneer de melkveestapel tezamen met het jongvee in ogenschouw wordt genomen, in veel meer gevallen onvoldoende ruimte is; een derde (39%) van de boeren verkeert in die situatie. Het jongvee wordt dan elders ondergebracht, zoals in varkenshokken. Dit heeft weer tot gevolg te weinig hokruimte voor varkens. De gemiddelde veebezetting in procenten van de beschikbare ruimte - welke voor melkvee 81 is - is voor het melkvee en het jongvee tezamen 107. Op de bedrijven met minder dan 10 melkkoeien is in het algemeen ruimte te over voor de stalling voor melkvee zowel als voor beide. Naarmate op de bedrijven meer melkkoeien worden gehouden heeft men meer ruimtegebrek. In Kortrijk en in Wilnis Veldzijde bleek men voldoende ruimte te hebben om al het rundvee goed te kunnen stallen. Het grootste ruimtegebrek komt voor in Portengen Noordeinde en Oudhuizen. Oudere bedrijfshoofden zonder opvolger hebben in het geheel geen tekort aan ruimte om hun vee te stallen; dit wijst erop dat het stalruimteprobleem niet alleen van de gebouwensituatie afhankelijk is, maar ook van de ontwikkelingsfase van het bedrijf.

c. Hokruimte voor varkens (bijlage 29)

Meer dan vier vijfde deel van de veehouders houdt ook varkens. Op de 229 bedrijven waarop varkens worden gehouden, worden de aanwezige hokken voor varkens vaak gebruikt zowel voor mestvarkens als voor fokzeugen. Het is dan ook niet mogelijk de aanwezige ruimte voor mestvarkens en zeugen afzonderlijk te betrekken op de aanwezige aantallen dieren. Bovendien zijn de aanwezige aantallen, vooral voor mestvarkens, zoals bekend, weinig constant en kan de varkensstapel per bedrijf van jaar tot jaar sterk variëren. De beschikbare cijfers zijn momentopnamen.

Tabel 12

HOKRUIMTE VOOR VARKENS (IN APRIL 1964)

	Aantal bedr. ¹⁾	Perc. bedr. met varkens	Gemiddelde hokruimte in eenheden 2) per bedrijf met varkens	
			aanwezig	benodigd
Veehouders met:				
< 10 ha	57	77	27	42
10-15 ha	100	80	36	38
15-20 ha	80	84	55	51
20-25 ha	32	91	57	54
≥ 25 ha	15	60	35	28
Alle veehouders	284	81	43	44

1) Met gegevens.

2) Uitgedrukt in eenheden, waarbij de ruimte nodig om één mestvarken te houden op één eenheid is gesteld en de ruimte nodig om één fokzeug te houden op 6 eenheden. Voor verdere toelichting zie onderschrift bijlage 29.

Bron: enquête 1964.

Als hokruimte is alleen gerekend de speciaal voor varkens gebouwde en/of ingerichte ruimte. Zo zijn b.v. landhokken niet meegerekend. Kenmerkend is dat naarmate de bedrijven groter zijn een hoger percentage boeren varkens houdt en gemiddeld meer hokruimte op de bedrijven aanwezig is. Alleen de veehouders met meer dan 25 ha vormen een uitzondering wat dit betreft. De grootste discrepantie tussen aanwezige en benodigde hokruimte is te vinden op de allerkleinste bedrijven. Op deze bedrijven (kleiner dan 10 ha) komt men in aanzienlijke mate hokruimte te kort. Ook op de bedrijven van 10 tot 15 ha is er hokruimte te weinig. Op de grotere bedrijven is in het algemeen voldoende ruimte, in het bijzonder op de allergrootste bedrijven. In Portengen Zuideinde, Oudhuizen en Wilnis Veldzijde is het gebrek aan ruimte groot, in Demmerik daarentegen heeft men duidelijk hokruimte te over.

Vanwege het tekort aan hokruimte worden allerlei voorzieningen getroffen. 's Zomers kunnen landhokken worden gebruikt. Vaak worden zeugen en ook wel mestvarkens in kippenhokken ondergebracht. In jongveestallen worden na de stalperiode met behulp van enkele kleine voorzieningen tijdelijk varkens ondergebracht.

§ 9. G e b o u w e n c o m p l e x e n (bijlage 30)

In de loop der jaren zijn, in grote lijnen gelijke tred houdende met de uitbreiding van de veestapel, de bestaande bedrijfsgebouwen en het aantal afzonderlijke gebouwen uitgebreid. Slechts op twee bedrijven is er maar één bedrijfsgebouw, waarin de levende have zowel als de dode inventaris wordt ondergebracht.

Tabel 13

GEBOUWENCOMPLEXEN OP VEEHOUDERIJBEDRIJVEN

Bedrijven met:	Aantal bedrijven met _____ afzonderlijke bedrijfsgebouwen						Perc. bedr.
	1	2	3	4	5	6	
slechts één bedrijfsgebouw	2	.	.	.	.	.	1
meer bedrijfsgebouwen:							
in hetzelfde jaar gebouwd	.	24	14	9	1	-	17
in 2 of meer verschillende jaren gebouwd	.	18	77	86	39	14	82
Percentage bedrijven	1	15	32	33	14	5	100

Bron: enquête 1964.

De uitbreiding van het aantal afzonderlijke gebouwen op de bedrijven deed ware gebouwencomplexen ontstaan in grote verscheidenheid van bouwjaren en functies. Woningen, eventuele zomerhuizen 1) en kippenhokken

1) Op de bedrijven in deze streek met gebouwen in de traditionele stijl gebouwd is ook een zomerhuis. In de meeste gevallen heeft het bedrijfshoofd met zijn gezin het in gebruik. In enkele gevallen woont hierin het tweede gezin op het bedrijf, nl. dat van een zoon of de ouders van het bedrijfshoofd. Waar de gebouwen in de bebouwde kom van dorpen staan, zoals b.v. aan het Demmerik in Vinkeveen is het zomerhuis ook wel aan vreemden verhuurd.

niet meegerekend laat het gemiddelde aantal afzonderlijke bedrijfsgebouwen per veehouderijbedrijf zich becijferen op 3,6. Van alle bedrijven heeft ruim vier vijfde meer dan twee bedrijfsgebouwen en meer dan de helft (52%) meer dan drie bedrijfsgebouwen. Als afzonderlijke bedrijfsgebouwen komen naast het hoofdbedrijfsgebouw of hoofdstalling voor rundvee voor: aparte rundveeschuren, (doorloop-)melkstallen, kalverschuren, varkensschuren, losstaande varkenshokken (geen zomerhokken), paardestallen, boen- of spoelhokken, wagenschuren (al of niet tevens in gebruik als garage en loods voor berging) en dichte kapbergen.

Dat de uitbouw van de bedrijven door middel van uitbreiding van de gebouwencomplexen geleidelijk is verlopen, blijkt uit de bouwjaren van de afzonderlijke gebouwen. Van de veehouders heeft nog geen vijfde (17%) verscheidene afzonderlijke gebouwen welke gelijktijdig zijn gebouwd. Vier vijfde (82%) heeft gebouwen van verschillend bouwjaar, meer dan de helft gebouwen van minstens drie verschillende bouwjaren, meer dan een vijfde zelfs gebouwen van minstens vier verschillende bouwjaren.

§ 10. Openbare nutsvoorzieningen (bijlagen 21 en 22)

Van aansluiting op het elektrische net is geen enkel bedrijf verstooken, op meer dan een vijfde (21%) van de bedrijven moet men het echter voor de huishouding zowel als voor het bedrijf zonder leidingwater stellen. Pogingen enkele malen ondernomen om een einde aan deze toestand te maken, bleven tot dusver zonder resultaat.

Tabel 14

BEDRIJVEN ZONDER LEIDINGWATER

	Aantal bedrijven	
	totaal	zonder aansluiting op het waterleidingnet
Veehouders:		
in Kortrijk	23	3
in Portengen Zuideinde	39	-
in Portengen Noordeinde	26	-
in Oud-Aa en Breukelerwaard	34	-
in Oukoop	32	4
in Demmerik	51	3
in Oudhuizen	27	13
in Wilnis Veldzijde	18	9
in Groot Westveen	34	29
in het blok	284	61

Bron: enquête 1964.

Voor de huishouding, de kaasmakerij en de bedrijfsvoering is het ongerief op deze bedrijven groot. Dit klemte te meer daar het water dat bij gebrek aan leidingwater wordt gebruikt, in sommige gevallen zoals b.v. aan de Amstelkade van slechte kwaliteit is door de steeds verdergaande verontreiniging. Van leidingwater verstoken veehouders wonen voornamelijk in Groot Westveen, Wilnis Veldzijde en Oudhuizen. Op 18 aangesloten bedrijven is alleen de woning van leidingwater voorzien, doch de veestalling niet.

HOOFDSTUK II

DE BEDRIJVEN

§ 1. Bedrijfstype en grondgebruik (bijlagen 31 t/m 33)

Het ruilverkavelingsgebied is een typisch weidegebied, waarin rundveehouderij de hoofdbron van bestaan vormt voor de agrariërs. Van de totale oppervlakte cultuurgrond ($\pm$ 4300 ha) bij veehouders in gebruik, is 99% grasland. Voorts zijn ruim 100 ha bouwland en 30 ha tuinland in gebruik.

Tabel 15

WIJZIGINGEN IN HET GRONDGEBRUIK TEN OPZICHTE VAN 1959

	Opp. cultuurgrond in ha in		Perc. van de cultuurgrond					
	1959	1964	bouwland		tuinland		grasland	
			1959	1964	1959	1964	1959	1964
Veehouders	4152	4277	1	1	0	0	99	99
Tuinders	28	26	2	-	95	92	3	8
Groep C	103	96	0	1	2	2	98	97
Groep D	72	83	-	-	3	2	97	98
Spec. bedrijven	264	86	65	72	0	1	35	27
Alle bedrijven	4619	4568	5	2	1	1	94	97

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

Sinds 1959 is het bouwland met ongeveer 100 ha afgenomen en het tuinland met 16 ha. In § 3 van het eerste hoofdstuk werd reeds vermeld dat akkerbouwers, voornamelijk in Wilnis Veldzijde, min of meer gedwongen door de bodemgesteldheid en de slechte waterhuishouding bouwland omzetten in grasland en veehouders werden. Momenteel zijn er nog slechts drie akkerbouwers - ingedeeld in de groep speciale bedrijven - over, waarvan twee in Wilnis Veldzijde en een in Oud-Aa en Breukelerwaard. Ook op bedrijven van veehouders, waar veehouderij altijd al de voornaamste produktierichting was en waarbij enig bouwland hoorde, werd dit laatste nog verder ingekrompen. Nog steeds is Wilnis Veldzijde het enige gebied waar op de veehouderijbedrijven bouwland van enige betekenis voorkomt, bijna uitsluitend op de allergrootste bedrijven (van minstens 25 ha). Van de 278 veehouders die minder dan 25 ha grond in gebruik hebben zijn er slechts 2 (met tezamen 7 ha) met bouwland. Het bouwland wordt vrij extensief gebruikt. In 1964 was gemiddeld 81% bezet met granen en 17% met hakvruchten. Geen enkele tuinder of D-grondgebruiker had akkerbouwgewassen. Van de granen is tarwe het belangrijkste gewas, van de hakvruchten suikerbieten.

Vrijwel al het grasland is blijvend grasland. Kunstweide komt uitsluitend in Wilnis Veldzijde voor op de bedrijven waar ook bouwland aangetroffen wordt.

Het areaal tuinbouw in het blok valt uiteen in gespecialiseerde, intensieve tuinbouw en extensieve tuinbouw op veehouderijbedrijven. In het laatste geval betreft het vaak een boomgaardje of enkele vruchtbomen rondom de boerderij, welke behoudens een enkele uitzondering, teelttechnisch gesproken, verwaarloosd worden en van zeer geringe betekenis voor de gebruikers zijn. De gespecialiseerde tuinbouwbedrijven vormen een zeer specifieke groep. Overgangen van veehouderijbedrijf naar intensief tuinbouwbedrijf komen niet voor, gemengde bedrijven van veehouderij en intensieve tuinbouw evenmin. Aan de tuinbouw en de tuindersgroep zal in dit hoofdstuk een afzonderlijke paragraaf worden gewijd.

Uit het een en ander blijkt duidelijk de dominerende plaats welke de groep van veehouders ten opzichte van de andere groepen in het blok inneemt. Van het totaal aantal telplichtigen in het blok blijkt 70% veehouder te zijn en van de totale oppervlakte cultuurgrond blijkt 99% als grasland te worden geëxploiteerd.

§ 2. De veehouders (bijlagen 34 t/m 52)

a. Rundveehouderij (bijlage 34)

Alle 293 veehouders in het blok houden melkkoeien. De doorsnee-veebezetting ziet er uit als in tabel 16 is weergegeven.

GEMIDDELDE RUNDVEESTAPEL PER BEDRIJF

Tabel 16

	Aantal bedr.	Gemiddeld per bedrijf						
		stuks jongvee		aantal melk- en kalf- koeien	aantal stieren voor de fokkerij	aantal mest- kalveren	stuks overig mest- en weidevee	stuks rund- veeëen- heden 1)
		< 1 jaar	≥ 1 jaar					
Veehouders:								
< 10 ha	61	3,5	3,1	14,7	0,2	0,5	0,1	18,8
10-15 ha	102	5,6	4,5	20,8	0,4	0,5	0,4	25,6
15-20 ha	81	7,7	6,8	27,8	0,6	0,3	0,1	34,2
20-25 ha	34	9,4	6,9	35,5	0,8	0,7	0,4	43,1
≥ 25 ha	15	11,3	9,3	34,9	0,9	0,8	0,6	44,6
Alle veehouders	293	6,5	5,4	23,9	0,5	0,5	0,3	29,5

1) De normen voor het omrekenen in grootveeëenheden zijn vermeld in L.E.I.-verslag No. 75: "Uitkomsten van landbouwbedrijven".

Bron: C.B.S. 1964 en L.E.I.

De melkveedichtheid (aantal melkkoeien per 100 ha grasland) is hoog, op de grotere bedrijven iets minder dan op de kleinere. Het aantal kalveren en pinken (de jongveebezetting) is laag en qua aantal geheel nodig om de melkveestapel op peil te houden.

Tabel 17

RUNDVEESTAPEL

	Aantal melkkoeien per 100 ha grasland	Aantal kalveren en pinken per 100 melkkoeien	Perc. bedrijven met weidemestvee
Veehouders:			
< 10 ha	196	45	5
10-15 ha	171	49	8
15-20 ha	165	52	4
20-25 ha	163	45	15
≥ 25 ha	123	59	20
Alle veehouders	166	49	8

Bron: C.B.S. 1964.

Aan rundvee mesten wordt weinig gedaan; slechts op 11% van de bedrijven (met een gemiddelde van 4,5 per bedrijf) worden kalveren gemest en op 8% (met een gemiddelde van 3,6) wordt weidemestvee gehouden. De melkveebezetting is het zwaarst in Portengen Noordeinde, Oukoop en Oudhuizen, de jongveebezetting in Oud-Aa en Breukelerwaard en Oukoop.

b. Melkveehouderij (bijlagen 35 t/m 37)

Van de 293 veehouders in het blok houden er 13 minder dan 10 koeien en 12 40 of meer koeien. Van de veehouders heeft 29% minder dan 20 koeien, 48% een aantal tussen 20 en 30 en tenslotte 23% minstens 30 koeien.

Tabel 18

MELKVEESTAPEL

	Gemiddeld aantal koeien per bedrijf		Percentage bedrijven naar het aantal koeien per bedrijf in 1964				
	1959	1964	< 10	10-20	20-30	30-40	≥ 40
Veehouders:							
< 10 ha	13,4	14,7	16	69	15	-	-
0-15 ha	19,8	20,8	3	27	69	1	-
5-20 ha	26,9	27,8	-	4	64	31	1
20-25 ha	33,1	35,6	-	3	15	62	20
≥ 25 ha	34,5	34,9	-	-	27	46	27
Alle veehouders	22,3	23,9	4	25	48	19	4

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

Sinds 1959 is het aantal koeien op de bedrijven toegenomen; gemiddeld per bedrijf met $1\frac{1}{2}$ koe. Deze toeneming geldt voor alle grootteklassen, hoewel overal niet even groot. Vooral op bedrijven van 20 tot 25 ha nam de melkveebezetting belangrijk toe, nl. met ruim $2\frac{1}{2}$ koe per bedrijf. Op de allergrootste bedrijven nam de gemiddelde melkveebezetting slechts weinig toe. De grootste veranderingen hadden in Wilnis Veldzijde plaats, mede als gevolg van het in-gras-leggen van bouwland.

Uit gegevens van de melkcontroleverenigingen te Wilnis, Kockengen, Vinkeveen en Breukelen blijkt dat in Wilnis en Kockengen de gemiddelde melkopbrengst in kilogrammen per koe aanzienlijk boven het gemiddelde voor de provincie Utrecht uitkomt; alleen Breukelen kan hier niet mee wedijveren. Wel is hier, evenals in Wilnis, het gemiddelde vetgehalte hoger. De cijfers voor de verenigingen te Wilnis en Kockengen laten een sterkere produktiviteitsstijging zien dan die voor de provincie Utrecht.

Ongeveer de helft van de veehouders - met uitzondering van Veldzijde verspreid over het gehele blok - levert melk aan de Sterovita-fabriek in Breukelen. Ruim een vijfde levert aan de Sierkan te Den Haag; leveranciers aan de Sierkan komen uitsluitend in het westelijke deel van het blok voor. Aan de A.M.C. te Uithoorn wordt door 31 boeren melk geleverd. Het is opmerkelijk dat aan zoveel verschillende fabrieken melk wordt geleverd. Melk uit het blok gaat naar Breukelen, Den Haag, Uithoorn, Utrecht, Gouda, Amsterdam, Rijswijk, Haarlem, Wasse-naar en Woerden. De melk wordt niet overgeladen, maar gaat rechtstreeks van de bedrijven naar de plaats waar de verwerking geschiedt. Van één bedrijf wordt geen melk geleverd; de gehele melkproduktie wordt op het bedrijf verwerkt tot kaas.

c. Kaasmakerij (bijlage 38)

Op de helft van het aantal veehouderijbedrijven is ruimte in de gebouwen ingericht voor kaasmaken. Van de boeren die nog de mogelijkheid en de outillage hebben om kaas te maken, doet een 60-tal (ruim een kwart van het totaalaantal veehouders) daadwerkelijk aan kaasmakerij. De gezinsomstandigheden bepalen vaak of er nog kaas gemaakt wordt. Op bedrijven waarop men het sedert jaren niet meer deed, doet men het nu weer wel, op andere is men er vanwege de arbeidsvoorziening mee opgehouden. Enkele boeren zouden graag weer kaas (laten) maken indien hun vrouw het orbij kon hebben.

De kaas uit het ruilverkavelingsgebied wordt verhandeld in Woerden, waar een grote kaasmarkt is en in Breukelen. Voorts wordt door veehouders direct kaas afgezet aan het Albert Heyn-concern. Op een deel van de bedrijven wordt alleen 's zomers kaas gemaakt, op een ander deel het gehele jaar door.

In "De Zelfkazer", het officieel orgaan van de Bond van Kaasproducenten en van de Kaascontrolestations Zuidholland-Utrecht, valt te lezen 1) dat de rentabiliteit van de kaasmakerij vooral wordt beïnvloed

1) "De Zelfkazer", pag. 18, No. 12 (26 juni 1964).

door de kwaliteit van de geproduceerde kaas. Kaas geschikt voor opslag ligt hoog in prijs. Door de Bond van Kaasproducenten wordt elk jaar een vergelijking gemaakt tussen de opbrengst van de verkaasde melk en de zoet geleverde melk. Men gaat daarbij uit van de gemiddelde prijs van de eerste soort kaas en bij zoet leveren van de C.M.C.-prijs. De laatste twee jaar komt men hierbij tot een prijsverschil van ruim 5 cent per kg melk. Gerekend met een verkaasde hoeveelheid melk van b.v. 70.000 kg (half april tot eind oktober) is de meeropbrengst + f.3.500,-. Op vele bedrijven zal van dit bedrag de rente en afschrijving van de investeringen voor de kaasbereiding moeten worden afgetrokken. Vooral de bedrijven, waarop al jaren geen kaas meer werd gemaakt, zullen voor een deel nieuw materiaal moeten aanschaffen. De kosten van een volledige dagkaasinstallatie bewegen zich tussen f.2.000,- en f.3.500,-, naar gelang er op het bedrijf nog een kaasroermachine aanwezig is, gelegenheid voor Nortonkoeling bestaat en andere bijkomstigheden.

Perspectief biedt de kaasmakerij zeker wel. Bij een behoorlijke bedrijfsomvang kan met kaasmaken op de boerderij een uurloon worden verkregen dat kan concurreren tegen verdiensten elders.

d. Overig vee (bijlagen 39 t/m 41)

Zowel het fokken als het mesten van varkens is in deze streek vrij belangrijk. Twee vijfde van de boeren (42%) houdt mestvarkens, gemiddeld 31 per bedrijf. Drie vijfde (63%) houdt zeugen voor de fok, gemiddeld 6 per bedrijf. Slechts op zes bedrijven worden meer dan 100 mestvarkens en/of 20 zeugen gehouden 1). In het algemeen geldt dat het relatief meer de grotere bedrijven zijn - met uitzondering van de allergrootste - waarop varkens worden gehouden; ook het aantal dat gemiddeld wordt gehouden is op de grotere bedrijven groter.

Met de varkensfokkerij is het iets anders gesteld. Relatief wordt meer gefokt op kleinere bedrijven, al is het aantal zeugen dat wordt gehouden er kleiner. In Oud-Aa en Breukelerwaard wordt minder aan de varkenshouderij gedaan; in Portengen Zuideinde, Portengen Noordeinde en Oudhuizen houdt men belangrijk meer zeugen dan gemiddeld in het blok. Er zijn twee bedrijfshoofden met z.g. speciale bedrijven, waarvan de een zich uitsluitend toelegt op de varkensmesterij (met meer dan 100 mestvarkens) en de ander op de fokkerij (met meer dan 50 fokzeugen).

Al houdt meer dan de helft (60%) van de boeren kippen, de pluimveeteelt is van zeer geringe betekenis. Dit laatste blijkt uit het gemiddelde aantal kippen, nl. nog geen 50 stuks per bedrijf. Slechts op 18 bedrijven (6%) heeft men minstens 100 kippen. Twee bedrijfshoofden met z.g. speciale bedrijven moeten het geheel van het pluimvee hebben wat inkomen betreft; de een heeft een pluimveebedrijf met ten tijde van de telling 1000 hennen, de ander is kuikenmester met 7000 mestkuikens.

Niet zonder betekenis is de schapenhouderij. Bijna de helft van de veehouders heeft enkele schapen, ondanks het feit dat de lage, natte gronden minder geschikt zijn voor schapen dan hooggelegen gronden.

1) De cijfers betreffen momentopnamen (Landbouwtelling mei 1964).

Tabel 19

SCHAPENHOUDERIJ

	Perc. bedr. met schapen	Gem. aantal schapen 1)
Veehouders met:		
< 10 ha	28	3,5
10-15 ha	36	3,8
15-20 ha	57	6,0
≥ 20 ha	57	6,4
Alle veehouders	44	5,1

1) Per bedrijf met schapen.

Bron: C.B.S. 1964.

Doordat de schapenhouderij relatief weinig arbeid vraagt komt deze meer op de grotere bedrijven voor dan op de kleinere. De uitkomsten van de schapenhouderij zijn de laatste jaren zeer bevredigend geweest.

e. Mechanisatie en loonwerk (bijlagen 42 t/m 44)

De onbevredigende toestand van ontsluiting en waterbeheersing in dit veengebied vormt ongetwijfeld een rem voor de mechanisatie. Zoals uit § 4 van het eerste hoofdstuk blijkt, wordt door een meerderheid van de boeren nog met een schuit gewerkt om b.v. de mest te vervoeren. Op iets meer dan de helft van de bedrijven heeft men een trekker.

Tabel 20

TREKKRACHT OP DE BEDRIJVEN

	Percentage bedrijven
Veehouders met:	
alleen trekker	50
trekker en werkpaard(en)	4
alleen werkpaard	29
in het geheel geen trekkracht	17

Bron: C.B.S. 1964.

Het zijn vooral de kleinere bedrijven waar geen trekker of in het geheel geen trekkracht aanwezig is. Van de bedrijven kleiner dan 10 ha heeft resp. 59 en 39% resp. geen trekker en geen trekkracht, ook niet door paarden. Van de bedrijven van 10 tot 15 ha is dit resp. 55 en 16%,

van de bedrijven van 15 tot 20 ha resp. 41 en 11% en op de bedrijven van 20 tot 25 ha resp. 26 en 6%. Op alle bedrijven van minstens 25 ha is trekkracht aanwezig, welke voor vier vijfde gemotoriseerd is. Het hoogste percentage gemotoriseerde bedrijven is in Wilnis Veldzijde te vinden, hetzelfde gebied waarin vervoer per schuit het minste voorkomt.

Op driekwart van de bedrijven wordt machinaal gemolken. Van de 14 veehouders met minder dan 10 melkkoeien melkt er slechts één machinaal. Van de veehouders met 10 tot 20 koeien melkt meer dan de helft (58%) niet meer met de hand, van de veehouders met 20 tot 30 koeien vier vijfde (83%) niet meer en van de veehouders met minstens 30 koeien 89% niet meer. In het deelgebied Portengen Noordeinde worden in verhouding tot andere delen van het blok nog het kleinste aantal melkmachines aangetroffen.

Twee derde van de veehouders (67%) maakt gebruik van de diensten van loonwerkers, hetzij voor grasmaaien, hooipersen, weilandverzorging of slotenreiniging. Twee vijfde (41%) laat een loonwerker gedeeltelijk of geheel grasmaaien; op de kleinere bedrijven worden de loonwerkers hiervoor meer ingeschakeld dan op de grotere.

Tabel 21

LOONWERK OP DE BEDRIJVEN

	Percentage bedrijven dat gebruik maakt van de diensten van een loonwerker			
	totaal	voor		
		gras- maaien	weiland- verzorging	sloten- reiniging
Veehouders met:				
< 10 ha	68	56	32	19
10-15 ha	70	37	29	33
15-20 ha	69	41	28	38
≥ 20 ha	55	30	17	36
Alle veehouders	67	41	27	32

Bron: enquête 1964.

Ook weilandverzorging geschiedt op de kleinere bedrijven meer door een loonwerker dan op de grotere. Het schoonmaken van de sloten laten meer grotere boeren door loonwerkers verrichten.

f. Arbeidsbezetting (bijlagen 45 t/m 48)

Voor een inzicht in de ontwikkeling van het aantal arbeidskrachten in de periode 1959-1964 dienen de gegevens van de metellingen in beide jaren.

VERLOOP VAN HET AANTAL ARBEIDSKRACHTEN OP VEEHOUDERIJBEDRIJVEN

Arbeidskrachten		Aantal in		Procentuele afname sinds 1959
		1959	1964	
Bedrijfshoofden	mannen	295	296	0
	vrouwen	18	9	50
Gezinsleden	mannen	143	137	4
	vrouwen	149	133	11
Vreemden	mannen	62	38	39
	vrouwen	5	1	80
Alle arbeidskrachten	mannen	500	471	6
	vrouwen	172	143	17

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

De vermindering van het aantal arbeidskrachten op de veehouderijbedrijven in het blok is niet spectaculair te noemen. Het aantal vreemde mannelijke arbeidskrachten is in deze vijfjarige periode het sterkst afgenomen, bijna met 8% per jaar. Het aantal meewerkende zoons is bijna constant gebleven en met nog geen 1% per jaar gedaald. Het aantal dochters dat meewerkt in het bedrijf nam iets meer af (ruim 2% per jaar). In het geheel gezien is het aantal meewerkende vrouwen sterker teruggelopen dan dat van de mannen. Per jaar laat zich de daling van het aantal meewerkende mannen berekenen op iets meer dan 1%. Voor de totale mannelijke arbeidsbezetting betekent het een en ander dat deze gemiddeld per jaar in de laatste vijf jaar een daling vertoonde van 3½%.

Niet iedere arbeidskracht, die op een bedrijf meewerkt, levert een gelijke prestatie. Om toch een indruk te kunnen krijgen van het aanwezige arbeidspotentieel zijn de medewerkers bij de bedrijfs-enquête beoordeeld naar hun vermogen arbeid te leveren en naar de tijd die zij op het bedrijf werken. Daarbij wordt vergeleken met een man in de volproduktieve leeftijd, welke gedurende het gehele jaar de gehele dag op het bedrijf werkt. Een dergelijke man wordt gerekend als een volwaardige arbeidskracht (1 v.a.k.). Bij de omrekening wordt gelet op leeftijd, duur van meewerken, validiteit en geslacht van de desbetreffende personen. Het aldus geschatte aandeel in v.a.k. van het bedrijfshoofd, zijn gezinsleden, familieleden en vreemden in de totale arbeidsbezetting op de bedrijven is in tabel 23 weergegeven.

ARBEIDSBEZETTING

Tabel 23

Categorie arbeidskrachten	Arbeidsaandeel in procenten					
	alle veehouders	< 10 ha	10-15 ha	15-20 ha	20-25 ha	≥ 25 ha
Bedrijfshoofden	54	66	56	50	45	47
Zoons	22	14	24	21	25	28
Mannelijke overige familieleden	1	2	1	2	1	-
Vrouwen en dochters	16	17	16	16	15	11
Mannelijk vreemd personeel	7	1	3	10	14	14

Bron: enquête 1964.

De bedrijven in deze streek zijn typische gezinsbedrijven. Het gezin levert 92% van de totale arbeidsbezetting. Op de bedrijven kleiner dan 10 ha wordt slechts 1% door vreemden geleverd, twee derde door het bedrijfshoofd en is de bijdrage van de echtgenoten groter dan dat van de zoons. Op de bedrijven van 10 tot 15 ha wordt nog slechts 3% van de totale arbeidsbezetting door vreemden geleverd en reeds een kwart door de zoons. Op de grotere bedrijven gaat arbeid van vreemden pas een rol van enige betekenis spelen en levert het bedrijfshoofd niet langer meer het grootste deel van de totale arbeid.

In het voorgaande zijn gemiddelde cijfers gegeven. Van gezin tot gezin is de samenstelling van de arbeidsbezetting echter anders. Versierlei factoren spelen hierbij een rol. Uit een indeling van de bedrijven naar arbeidsbezettingstypen (waarbij de vrouwenarbeid buiten beschouwing is gelaten omdat deze op bijna alle bedrijven in dezelfde omvang aanwezig is), blijkt dat een minderheid (42%) z.g. eenmansbedrijven is, waarop maar één man - het bedrijfshoofd - het werk doet.

Tabel 24

TYPEN VAN ARBEIDSBEZETTING

	Aantal bedrijven				Gemiddeld aantal v.a.k. per bedrijf		
	to- taal	< 10 ha	10-20 ha	≥ 20 ha	mannen- arbeid	vrouwen- arbeid	to- taal
edrijfshoofd:							
leen	119	38	75	6	0,98	0,30	1,28
wee of meer op één bedrijf	12	2	5	5	1,99	0,03	2,02
et zoon(s)	80	9	56	15	1,80	0,26	2,06
et vreemd personeel	42	5	24	13	1,48	0,25	1,73
et zoon(s) en vr. pers.	18	-	12	6	1,95	0,33	2,28
et mnl. familieleden	13	3	8	2	1,58	0,24	1,82
lle arbeidsbezettingstypen	284	57	180	47	1,42	0,27	1,69

ron: enquête 1964.

Eenmansbedrijven vindt men zelfs onder de grotere bedrijven. Ondanks het veelvuldige voorkomen van dit type moet worden opgemerkt dat deze bedrijven zeer "kwetsbaar" zijn en ook uit sociaal oogpunt vele bezwaren hebben. Op een derde (35%) van de bedrijven werkt een zoon mee. Veehouders die een knecht houden hebben in het algemeen grotere bedrijven.

Vanzelfsprekend is de gemiddelde arbeidsbezetting op de eenmansbedrijven het laagst, ondanks de hulp van vrouwen en/of dochters. Na de eenmansbedrijven komen de bedrijven waarop uitsluitend met vreemd personeel, dus zonder zoons, wordt gewerkt; op deze bedrijven is de arbeidsbezetting (in v.a.k.) belangrijk lager dan op de bedrijven waarop wel zoons meewerken. Het grote verschil is dat de arbeid door vreemden geleverd volledig moet worden betaald, wat voor de arbeid

door zoons wel zou moeten, maar meestal niet gedaan wordt. Gemiddeld is de arbeidsbezetting op de veehouderijbedrijven in het blok iets meer dan $1\frac{1}{2}$ volwaardige arbeidskracht.

In april 1964 waren er nog 35 bedrijven (12%) waar men een vaste knecht heeft. Het aantal bedrijven met een vaste knecht is aan het teruglopen. Tijdens de bedrijfsenquête bleek dat op verschillende bedrijven de vaste knecht binnenkort zou vertrekken. Hoe dit wordt opgevangen hangt van de omstandigheden af. In sommige gevallen kan voor de toekomst op meer hulp uit eigen gezin worden gerekend, in andere gevallen zal de produktieomvang worden gewijzigd. Het is tekenend voor de problematiek in deze streek dat de boeren vaak in alle ernst ook jonge kinderen "opgaven" bij de arbeidsbezetting.

De losse arbeider is aan het verdwijnen. Wel heeft men nu hier en daar een "melker" (vaak een fabrieksarbeider die voorheen landarbeider was), die alleen bij het melken meewerkt.

Op deze melkveebedrijven leeft sterk het probleem hoe het moet gaan bij ziekte van het bedrijfshoofd. Vooral op de eenmansbedrijven is dit aan de orde. Men tracht dan ook - zoals in Oukoop - tot oprichting van een Vereniging voor Bedrijfshulp te komen.

Een kengetal, zoals aantal stuks melkvee dat gemiddeld per v.a.k. in de verschillende bedrijfsgroottesklassen wordt gehouden is in een veehouderijgebied wellicht de meest bruikbare maatstaf voor een indruk van de arbeidsproduktiviteit.

Tabel 25

ARBEIDS- EN MELKVEEBEZETTING

	Aantal v.a.k. per bedr.	Gem. aantal koeien per bedrijf	Aantal stuks melkvee per v.a.k.
Veehouders:			
< 10 ha	1,30	14,7	11,3
10-15 ha	1,56	20,8	13,3
15-20 ha	1,79	27,8	15,5
20-25 ha	2,26	35,6	15,8
≥ 25 ha	2,21	34,9	15,8
Alle veehouders	1,69	23,9	14,1

Bron: enquête 1964.

Op de bedrijven kleiner dan 15 ha neemt het gemiddelde aantal koeien per v.a.k. af met de bedrijfsgrootte. Naarmate de bedrijven groter zijn dan 15 ha neemt het aantal echter nagenoeg niet meer toe. Deze tendenties veranderen niet wanneer ook de op verscheidene bedrijven niet onbelangrijke varkenshouderij in deze cijfers zou worden betrokken, zoals uit een berekening is gebleken.

g. Bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering (bijlagen 49 t/m 51)

Over de capaciteit van de veestalling werd reeds in § 8 van het eerste hoofdstuk geschreven. Het blijkt dat in het algemeen onvoldoende ruimte in de gebouwen is om het rundvee naar behoren onder te brengen. Ook de hokruimte voor varkens is, in het bijzonder op de kleinere bedrijven, onvoldoende. Tasruimte daarentegen is er op bijna alle bedrijven voldoende. Een mestplaat is slechts op 14 (5%) bedrijven aanwezig.

Het aantal bedrijven waarop in de veestalling een ventilator werkt is zeer gering (8%). Vaak is de stalling dan ook te vochtig. Op bijna een vijfde (19%) van de bedrijven is de ventilatie bepaald slecht te noemen, op bijna twee vijfde (39%) matig tot slecht.

De helft van de veehouders heeft een hooiventilator op het bedrijf. Een derde (34%) van de veehouders is bij een K.I.-vereniging aangesloten, bij een melkcontrolevereniging twee vijfde (42%). Voorheen was het aantal aangeslotenen groter.

Bijna een vijfde van de veehouders had vee korter of langer bij anderen ingeschaard, slechts vier hadden vee van anderen in eigen wei.

h. Bedrijfsuitkomsten (bijlage 52)

Uit het overzicht van het Landbouw-Economisch Instituut van de uitkomsten van landbouwbedrijven over de periode 1962-1963 blijkt, dat in het algemeen op de weidebedrijven in Nederland de financiële bedrijfsresultaten verder terugliepen en weinig rooskleurig waren. Op veehouderijbedrijven waarop ook varkens worden gehouden, versterkten de slechte uitkomsten in deze sector deze ongunstige tendentie. Het Utrechtse weidegebied, het gebied waaronder het ruilverkavelingsblok Oukoop-Kortrijk ressorteert, vormt hierop geen uitzondering.

Het boekjaar 1960-1961 is het laatste, waarin de opbrengsten hoger waren dan de kosten; daarna en ook in de periode met de meest recente gegevens hierover, waren de kosten hoger dan de opbrengsten. Uit bijlage 52 blijkt dat de structuur van de bedrijven in het blok nagenoeg gelijk is aan die voor het gehele Utrechtse weidegebied. Enig verschil blijkt te bestaan voor wat betreft de varkenshouderij; in het blok worden iets meer varkens gemest en gefokt. Reeds werd vermeld dat met de varkenshouderij op zichzelf geen betere financiële resultaten werden behaald, waardoor kan worden aangenomen dat, wat de uitkomsten van de bedrijven in het blok betreft, deze zeker niet veel zullen afwijken van de uitkomsten van representatieve bedrijven in het gehele Utrechtse weidegebied.

Tabel 26

BEDRIJFSUITKOMSTEN

	Gemiddelde bedrijfsuitkomsten van bedrijven van 10-25 ha in het Utrechtse weidegebied in de periode		
	'60-'61	'61-'62	'62-'63
Netto-overschot (in gld. per ha)	+97	-111	-359
Opbrengst per 100 gld. kosten	104	96	88
Arbeidsinkomen (in gld. per ha):			
van de ondernemer	674	442	226
van het gezin	890	694	453
totaal	971	775	528
Arbeidsinkomen (in gld. per bedrijf):			
van de ondernemer	9753	6869	3465
van het gezin	12878	10785	6944
totaal	14050	12044	8094

Bron: L.E.I.-verslag No. 75: "Uitkomsten van landbouwbedrijven", 1964.

De slechte resultaten werden in het algemeen veroorzaakt door een kostenstijging met gemiddeld 8% ten opzichte van het vorige jaar (1961-1962) en een daling van de opbrengst met gemiddeld 3%. Alle kosten lieten een stijging zien met uitzondering van "betaald loon" en "werk door derden".

Wanneer er een positief netto-overschot is, wordt er naast een beloning voor leidinggevende arbeid winst gemaakt. Wanneer er een negatief netto-overschot is, wordt er verlies geleden en komen de te calculeren rente voor eigen geïnvesteerd vermogen en/of kosten van eigen uitvoerende en/of leidinggevende arbeid er niet uit. Het inkomen van de boer blijft dan beneden dat van de landarbeider. De cijfers uit tabel 26 behoeven dan ook geen verdere toelichting!

§ 3. De t u i n d e r s (bijlagen 53 t/m 56)

In § 1 van het eerste hoofdstuk is reeds gewezen op het feit dat het areaal aan tuinbouwteelten van de 27 tuinders die in het ruilverkavelingsblok wonen, niet het gehele in het blok aanwezige tuinbouwareaal weergeeft.

Van de totale oppervlakte cultuurgrond (+ 4300 ha) bij in het blok woonachtige grondgebruikers in gebruik, wordt slechts 1% met tuinbouwgewassen beteeld. Van de ongeveer 40 ha tuinbouw is 24 ha bij tuinders in gebruik en 12 ha - uitsluitend voor fruitteelt - bij veehouders. Aan fruitteelt doen de tuinders in het geheel niet en twee derde van de oppervlakte tuinbouw omvat groenten in de open grond. Een kwart van de oppervlakte opengrondsgroenten wordt ingenomen door bloemkool. De bloemkwekerij in de open grond (1,26 ha) bestaat voor driekwart uit snijbloemen en voor het overige hoofdzakelijk uit trekheesters.

Tot de tuindersgroep behoren 18 groentekwekers, 4 bloemisten en 5 tuinders met een gemengd bedrijf (groenten- en bloemisterijgewassen beide). Alle 27 tuinders in het blok hebben glasteelten, samen + 7 ha, waarvan bijna een derde (2,18 ha) verwarmde teelten door middel van een vaste stookinstallatie.

Tabel 27

TEELTEN ONDER GLAS OP TUINBOUWBEDRIJVEN

	Oppervlakte aan tuinbouw- teelten in are		
	ver- warmd	koud	totaal
Groenten:			
komkommers	52	94	146
tomaten	147	87	234
meloenen	-	5	5
overige groenten	11	196	207
alle groenten	210	382	592
Bloemisterijgewassen:			
rozen	20	-	20
anjers	28	-	28
overige snijbloemen	16	-	16
potplanten	18	5	23
alle bloemisterijgew.	82	5	87
Groenten- en bloemiste- rijgewassen	292	387	679

Bron: C.B.S. 1964.

Het grootste deel van de glasteelten bestaat uit tomaten; onder onverwarmd glas worden meer komkommers geteeld. Onder de bloemisterijgewassen nemen vooral anjers en rozen een belangrijke plaats in. De teelt van potplanten is eveneens niet onbelangrijk.

Reeds werd vermeld dat de bedrijven van de tuinders in het blok gespecialiseerde bedrijven zijn. Overgangsvormen van veehouderijbedrijven naar intensieve tuinbouwbedrijven komen niet voor, gemengde bedrijven van veehouderij met intensieve tuinbouw evenmin. Weliswaar hebben vier tuinders ook enig grasland, doch geen enkele van hen houdt rundvee. Varkens worden slechts door een enkeling gehouden, evenals een pluimveestapel van enige betekenis.

Sinds 1959 is de arbeidsbezetting op de bedrijven toegenomen, terwijl de bedrijven qua oppervlakte gemiddeld iets kleiner zijn geworden. Het een en ander wijst op een meer intensieve exploitatie.

ARBEIDSBEZETTING OP TUINDERSBEDRIJVEN

Tabel 28

	Tuinbouwbedrijven	
	in 1959	in 1964
Aantal bedrijven	24	27
Gemiddelde bedrijfsgrootte (in hectare)	1,2	0,9
Gemiddelde arbeidsbezetting (in mannen)	2,33	2,56

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

Een derde van de totale arbeidsbezetting wordt door vreemde arbeidskrachten geleverd; op de bedrijven waarop bloemisterijgewassen worden gekweekt is het aandeel van vreemden in de totale arbeid groter. Iets meer dan de helft van de tuinders heeft een vaste arbeider, enkele tuinders hebben er zelfs drie. Dit vormt een grote tegenstelling met de situatie op de veehouderijbedrijven in het blok: 88% van de veehouders heeft geen vaste knecht.

Over de bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering zijn door middel van de enquête enkele gegevens bekend geworden. Zo is b.v. gebleken dat het aantal tuinders met meer dan één kavel zeer gering is, slechts 3 van de 27. Dit zijn uitsluitend groentekwekers, die grotere oppervlakten betelen dan de bloemisten. Al is deze eerste indruk gunstig, de afmetingen van de kavels zijn in 7 van de 30 gevallen bepaald ongunstig voor een efficiënte uitbouw van de bedrijven. Men mag aannemen dat kavels welke op het smalste gedeelte smaller zijn dan 30 meter in ieder geval een efficiënte bedrijfsvoering bemoeilijken, met name met het oog op de bouw van glasopstanden. Ook de waterbeheersing in het tuindersgebied bij Vinkeveen is verre van optimaal. Bemaling wordt slechts op twee kavels toegepast; 9 kavels zijn niet gedraineerd.

In ongeveer de helft van de gevallen heeft het vervoer naar de veiling nog geheel of gedeeltelijk per schuit plaats. In de meeste gevallen is vrachtvervoer per as tot bij de bedrijfsgebouwen (nog) niet mogelijk. De kleine groep bloemisten vormt een gunstige uitzondering hierop: zij kunnen alle hun produkten vanaf de gebouwen per auto naar de veiling vervoeren. Geveild wordt voornamelijk in Vinkeveen en Utrecht voor groenten, in Utrecht en Aalsmeer voor bloemen.

HOOFDSTUK III

AGRARISCH-SOCIALE ASPECTEN

§ 1. De bedrijfshoofden (bijlagen 57 t/m 59)

Ruilverkaveling vergt veel van het aanpassingsvermogen van de agrarische bevolking. Leeftijd, onderwijs en voorlichting via de bestaande landbouworganisaties zijn hierbij van groot belang. Enkele concrete gegevens hierover kunnen dan ook van nut zijn. Op het probleem van het aanpassingsvermogen op zichzelf kan uiteraard in dit bestek niet worden ingegaan.

a. Leeftijdsopbouw

De gemiddelde leeftijd van de veehouders in het blok Oukoop-Kortrijk is met 47 jaar niet hoog; in vergelijking met het gemiddelde voor 1959 is de leeftijd nog iets verlaagd. Opmerkelijk is dat de bedrijfshoofden van de kleinste bedrijven (kleiner dan 10 ha) jonger zijn en de bedrijfshoofden van de grootste bedrijven (minstens 20 ha) ouder zijn dan het gemiddelde voor alle veehouders. Een niet geringe verschuiving heeft plaatsgehad op de bedrijven van 15-20 ha; de gemiddelde leeftijd van de bedrijfshoofden van deze bedrijven is van 50 in 1959 nu 46 geworden. In enkele deelgebieden wijkt het gemiddelde niet onbelangrijk af van dat voor het gehele blok: in Portengen Zuideinde zijn de bedrijfshoofden jonger en in Groot Westveen ouder. Slechts 7% van de veehouders is 65 jaar of ouder.

De tuinders zijn gemiddeld even oud als de veehouders, in tegenstelling tot wat elders vaak is geconstateerd, nl. dat de tuinders in het algemeen jonger zijn. De leeftijd van de C-bedrijfshoofden is relatief hoog, die van de kleine groep met speciale bedrijven laag.

b. Onderwijs

Een meerderheid (57%) van de veehouders heeft agrarisch onderwijs in enigerlei vorm genoten, terwijl een kwart (24%) agrarisch dagonderwijs heeft gevolgd en een derde (33%) slechts cursussen. Van de tuinders volgde praktisch niemand agrarisch gericht dagonderwijs, doch heeft een veel hoger percentage (78%) onderwijs gevolgd in de vorm van cursussen. Van de grotere veehouderijbedrijven volgden relatief minder bedrijfshoofden agrarisch onderwijs, waarbij echter herinnerd moet worden aan het feit dat de bedrijfshoofden van de grotere bedrijven in het algemeen ouder zijn. In Portengen Zuideinde hebben opmerkelijk velen agrarisch dagonderwijs gevolgd, ook hier weer is de gemiddelde leeftijd lager dan elders.

c. Lidmaatschap van landbouworganisaties

In het ruilverkavelingsgebied is ongeveer vier vijfde (81%) van de veehouders lid van een van de drie erkende landbouworganisaties.

Van de georganiseerden is 57% lid van de C.B.T.B., 33% van de A.B.T.B. en 10% van het U.L.G. Het minst georganiseerd zijn de bedrijfshoofden met de kleinere en de grotere bedrijven (kleiner dan 10 ha en 20 ha of meer). De C.B.T.B. en de A.B.T.B. tellen leden in alle deelgebieden.

§ 2. Bedrijfsopvolging (bijlagen 60 en 61)

Met het oog op de toekomstige ontwikkeling van de bedrijfsstructuur (d.w.z. het aantal veehouders en tuinders en het aantal bedrijven van verschillende grootte) is het van belang een indruk te hebben over de opvolgingssituatie op de bedrijven. Daartoe is aan alle grondgebruikers van 50 jaar en ouder met een hoofdberoep in de land- en tuinbouw gevraagd of het al bekend is of een zoon of zoons te zijner tijd het bedrijf zal/zullen overnemen en zo ja, welke zoon of zoons. Voor deze categorie van grondgebruikers immers is te verwachten dat de eerstkomende 10 tot 15 jaar de bedrijfsopvolging of -beëindiging aan de orde zal komen en kan een enigszins gefundeerd antwoord worden verwacht. Uit de groep van de jongere bedrijfshoofden kunnen uiteraard ook bedrijven vrijkomen, b.v. door beroepsverandering. Het is echter in het kader van deze sociaal-economische schets niet mogelijk daarover iets te zeggen. In hoeverre de bedrijfsopvolging al of niet verzekerd kan worden geacht, blijkt uit tabel 29.

Tabel 29

OPVOLGINGSSITUATIE

	Aantal bedr. ¹⁾	Aantal bedrijfshoofden $\geq$ 50 jaar					Aantal meewerkende zoons ³⁾ op de bedrijven waar de opvolg- verzekerd is
		to-taal	met opvolger	met meer opvolgers	met nog jonge kinderen ²⁾	zonder opvolger	
1	2	3	4	5	6	7	8
Veehouders:							
< 10 ha	57	20	8	-	2	10	12
10-20 ha	180	67	40	5	9	13	57
$\geq$ 20 ha	47	20	9	5	3	3	25
Alle veehouders	284	107	57	10	14	26	94
Tuinders	27	11	6	3	-	2	13

1) Met gegevens.

2) Een waarbij over opvolging nog niets te zeggen valt.

3) Die minstens de helft van de tijd meewerken.

Bron: enquête 1964.

Van alle veehouders heeft 9% geen opvolger, voor de veehouders met minder dan 10 ha grond is dit percentage 18, voor de veehouders met 10 tot 20 ha 7 en voor de veehouders met minstens 20 ha 6. In de komende

10 tot 15 jaar zal dus 9% van de veehouders bij abdicatie geen opvolger uit eigen gezin hebben en is er de mogelijkheid dat het bedrijf aan vreemden wordt overgedaan of wordt opgeheven en als eenheid uiteenvalt. In de afgelopen periode van 5 jaar werden 12 van de 293 veehouderijbedrijven opgeheven (zie bijlage 12), dat is ongeveer 4% en derhalve minder dan 1% per jaar. Voor de komende jaren is niet te verwachten dat dit percentage zal worden overschreden, te meer daar op 10 bedrijven meer dan één zoon-opvolger is en hier dus gekozen zal moeten worden: of gemeenschappelijke exploitatie, of splitsen van het ouderlijke bedrijf, of één van de adspirant-boeren uit het gezin tracht elders een bedrijf over te nemen.

Indien men af zou zien van splitsen of gemeenschappelijke exploitatie bij overdracht aan de zoon in de nabije toekomst, zouden er op de bedrijven kleiner dan 10 ha 4 zoons elders moeten gaan boeren of afvloeien, van de bedrijven van 10 tot 20 ha 12 en van de bedrijven van minstens 20 ha 11 (vergelijk de kolommen 4 en 5 met 8 in tabel 29). In totaal zouden 27 nu nog meewerkende zoons - wanneer niet tot splitsing of gemeenschappelijke exploitatie wordt overgegaan - niet de mogelijkheid hebben het ouderlijke bedrijf over te nemen. Dit aantal is ongeveer gelijk aan het aantal van 26 bedrijven waarop geen opvolger is.

Wat betreft de kleine groep tuinders, blijkt dat er relatief meer oudere tuinders van opvolging door een zoon of zoons verzekerd zijn dan veehouders. Er is echter alle kans dat in de toekomst een aantal speciale bedrijven zal verdwijnen.

Van de aangewezen opvolgers is 18% minstens 30 jaar oud, 56% tussen de 20 en 30 en 26% jonger dan 20 jaar. Slechts 16% van de adspirantveehouders heeft geen agrarisch onderwijs gevolgd tegen 43% van de veehouders van nu. Bestond de agrarische opleiding bij de huidige veehouders nog voor 57% uit cursusonderwijs, bij de toekomstige veehouders is dit voor bijna 90% dagonderwijs. Bij de tuinders ligt de situatie anders. Onder hen zijn er momenteel slechts nog enkelingen die agrarisch dagonderwijs genoten en velen met in het geheel geen vakonderwijs. Van de toekomstige tuinders is er niemand meer zonder vakonderwijs en al bijna de helft met dagonderwijs.

Hoewel de constatering van een "tekort" of "teveel" aan opvolgers geen ondubbelzinnige aanwijzing geeft over wat er met de bedrijfsgroottestructuur gaat gebeuren, is het toch van belang op de opvolgingssituatie nog iets nader in te gaan. Zoals in het L.E.I.-verslag No. 18 "De Haagsche Beemden" uitvoerig is uiteengezet, is het confronteren van het huidige aantal potentiële gegadigden voor een bedrijf met het huidige aantal bedrijven de eenvoudigste manier in een enkel kengetal de opvolgingssituatie weer te geven. Als potentiële opvolgers worden in het algemeen beschouwd de zoons van 15 jaar en ouder, die niet zelfstandig in de land- en tuinbouw werken. In tabel 30 is voor twee jaar het aantal potentiële opvolgers geschat op grond van de arbeidskrachtentelling in mei. Onder potentiële opvolgers zijn voor 1959 verstaan het aantal op het bedrijf meewerkende mannelijke gezinsleden minus het aantal mannelijke bedrijfshoofden. Zoons die niet thuis maar bij andere boeren meewerken zijn dus niet meegeteld, doch in het ruilverkavelingsblok zal dit aantal zeer gering zijn. Voor 1964 zijn twee ramingen vermeld: de

eerste op dezelfde wijze tot stand gekomen als die voor 1959, de tweede (meer reële) benadering neemt alleen de zoons die doorlopend op het ouderlijke bedrijf meewerken in de berekening op.

Tabel 30

AANTAL POTENTIELE OPVOLGERS PER 100 BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven in		Raming van het aantal potentiële opvolgers			Aantal potentiële opvolgers per 100 bedr.		
			in 1959	in 1964		in 1959	in 1964	
	1959	1964		cf. raming voor 1959	minimum-raming		cf. raming voor 1959	minimum-raming
Veehouders:								
< 10 ha	73	61	13	11	7	18	18	11
10-20 ha	173	183	85	94	74	49	51	40
≥ 20 ha	47	49	45	32	27	96	65	55
Alle veehouders	293	293	143	137	108	49	47	37
Tuinders	24	27	9	13	12	38	48	44

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

In deze raming schuilen uiteraard enige onzekerheden, doch een algemene indruk van de ontwikkeling tussen 1959 en 1964 kan toch worden verkregen. Als men stelt dat bij een aantal van 30 tot 40 nog niet zelfstandig in de land- of tuinbouw werkende zoons (c.q. potentiële opvolgers) op een aantal van 100 bedrijven er ongeveer een evenwichtstoestand bestaat 1), dan blijken er van de bedrijven kleiner dan 10 ha naar alle waarschijnlijkheid in de naaste toekomst een aantal zonder opvolger te zullen komen. Daar echter op de grotere bedrijven nog een duidelijk teveel aan opvolgers aanwezig is, leidt dit voor de streek als geheel tot een vooralsnog stabiel blijvende bedrijfsgruottestructuur, hetgeen overeenstemt met hetgeen in § 3 van het eerste hoofdstuk werd geconstateerd over de periode 1959-1964. In het eerste deel van deze paragraaf werd deze "evenwichtssituatie" ook reeds aangeduid. De situatie is echter sterk afhankelijk van de vraag of de zoons van grotere boeren de vrijkomende kleinere bedrijven zullen overnemen of dat tot splitsing wordt overgegaan. Slechts wanneer het "teveel" aan opvolgers de landbouw verlaat zal een vermindering van het aantal bedrijven en een vergroting van de gemiddelde oppervlakte optreden.

Van de tuindersbedrijven is te verwachten dat een aantal zoons het ouderlijke bedrijf zal overnemen en andere zoons een nieuw bedrijf zullen stichten of een elders vrijkomend zullen overnemen. Een vermeerdering van het aantal tuindersbedrijven is dan ook stellig te verwachten. De problemen

1) Het aantal van 30 tot 40 is afhankelijk van de gemiddelde leeftijd waarop men zelfstandig boer of tuinder wordt en de gemiddelde leeftijd waarop men afstand van bedrijf doet. Een meer uitvoerige toelichting hierop geeft L.E.I.-verslag No. 18 "De Haagsche Beemden", een sociaal-economisch onderzoek in een ruilverkavelingsgebied in de Baronie van Breda.

in deze groep zullen veeleer liggen in het vlak van de financiering.

§ 3. Plannen ten aanzien van het bedrijf in de naaste toekomst (bijlagen 62 en 63)

Van de veehouders zowel als van de tuinders is bekend of er op korte termijn concrete plannen, en zo ja welke, zijn in verband met het bedrijf. Bij de bedrijfsenquête waren enkele vragen hierover ingelast. Het blijkt dat bijna twee derde van de veehouders geen plannen heeft in de nabije toekomst iets van enig belang in de bedrijfsvoering te veranderen; onder hen zijn zowel jongere bedrijfshoofden, oudere bedrijfshoofden met meewerkende zoons die later zullen opvolgen en oudere zonder opvolger (z.g. aflopende bedrijven). Onder de jongere boeren zijn er relatief nog het meest die zich voor bepaalde veranderingen uitspreken.

De plannen tot wijziging in de bedrijfsvoering of eventuele accentverlegging in het bedrijf kunnen zowel een uitbreiding als inkringing van de huidige bedrijfsomvang betekenen.

Tabel 31

PLANNEN VAN VEEHOUDERS

		Aantal veehouders			
		totaal	< 50 jaar	≥ 50 jaar	
				met opvolger	zonder opvolger
Bedrijfsoppervlakte:	uit te breiden	14	12	2	-
	in te krimpen	5	-	-	5
Melkveestapel:	uit te breiden	23	19	3	1
	in te krimpen	13	6	2	5
Varkensstapel:	uit te breiden	36	29	6	1
	in te krimpen	3	2	-	1
Pluimveestapel:	uit te breiden	5	3	2	-
	in te krimpen	1	-	-	1
Bedrijfsgebouwen	uit te breiden	19	17	2	-

Bron: enquête 1964.

Min of meer spectaculaire wijzigingen in de bedrijfsstructuur zijn niet te verwachten. Het merendeel is terug te brengen tot niet-structurele veranderingen als gevolg van het prijzenverloop en/of de beschikbare arbeid. Zo is het inkrimpen van de melkveestapel door jongere boeren vaak het gevolg van het weggaan van de vaste knecht of de verminderde hulp van de echtgenote. Uitbreiding - met name van de melkveestapel - is daarentegen vaak het gevolg van het ter beschikking komen van arbeid uit eigen gezin (zoons die gaan meewerken).

In het algemeen zijn het vanzelfsprekend de jongere veehouders en de oudere met meewerkende zoons (die het bedrijf gaan overnemen) die

willen uitbreiden of vernieuwingen gaan aanbrengen. De oudere bedrijfs-
hoofden zonder opvolger gaan op dezelfde voet verder, gaan het bedrijf
verkleinen of zelfs binnenkort "aan kant" doen. Enkele veehouders werken
aan een vrijwillige grondruil. De reeds geconstateerde vermindering van
de oppervlakte bouwland zal ook in de nabije toekomst nog doorgang vinden.

Wat de tuinders betreft, deze hebben in het algemeen meer plannen
tot accentverlegging in het bedrijf, vooral de jongere tuinders. Deze
wijziging zal ten koste gaan van de groenteteelt en ten gunste van de
bloemisterijteelten, al of niet tegelijkertijd gecombineerd met verschui-
ving naar glasteelten en met name verwarmde teelten.

BEVOLKING NAAR WIJKEN

	Aantal inwoners		Index- cijfers 1960 (1947 = 100)
	1947	1960	
Portengen 1)	500	441	88
Laagnieuwkoop en Gieltjesdorp 2)	245	222	91
Oud- Aa en Kortrijk 3)	375	366	98
Nieuwer Ter Aa 4)	262	411	168
Den Bosch 5)	29	27	93
Oukoop 6)	264	241	91

- 1) Behoort gedeeltelijk tot de gemeenten Kockengen en Breukelen en de voormalige gemeente Ruwiel.
 2) Gemeente Kockengen.
 3) Behoort gedeeltelijk tot de gemeente Breukelen en de voormalige gemeente Ruwiel.
 4) Behoort gedeeltelijk tot de gemeenten Loenersloot en Ruwiel.
 5) Gemeente Vinkeveen.
 6) Voormalige gemeente Loenersloot.

Bron: C.B.S. Volks- en beroepstelling 1947.
 Algemene volkstelling 1960.

ENICE GEGEVENS PER WIJK

Bijlage 2

	Porten- gen	Laagnieuw- koop en Gieltjes- dorp	Oud- Aa en Kort- rijk	Nieuwer Ter Aa	Den Bosch	Oukoop
Bevolking totaal	441	222	366	411	27	241
Perc. : R.k.	21	50	43	3	22	19
N.h.	47	47	42	58	74	61
gereef.	29	2	12	35	4	20
andere kerkgen.	0	-	1	-	-	-
geen kerkgen.	3	1	2	4	-	-
Mnl. beroepsbevolking totaal	130	76	107	120	4	73
Perc. : landbouw	54	58	54	15	100	70
nijverheid	27	12	21	48	-	23
handel en verkeer	15	24	20	22	-	4
overige bedrijfstakken	4	6	5	15	-	3
Aantal landbouwers 1)	51	25	37	8	4	32
Aantal landarbeiders 1)	2	1	4	2	-	3
Aantal mnl. woonforenzen	37	26	31	75	-	19
Aantal boerderijen en tuinderswon.	48	24	42	6	4	24

- 48 -

1) Gezinshoofden en alleenstaanden.

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960.

AANTAL TELPLICHTIGEN

	Aantal telplichtigen 1) in het ruilverkavelingsblok							
	in de beroepsgroep							to- taal
	A + B w.v.		A	B	C	D	spe- ciaal	
	vee- hou- ders	tuin- ders						
der cult.grond	-	-	-	-	17	8	-	25
< 1 ha	-	16	15	1	10	6	4	36
1 - 2 ha	-	9	9	-	10	7	1	27
2 - 3 ha	-	2	2	-	3	4	1	10
3 - 4 ha	2	-	2	-	2	-	1	5
4 - 5 ha	5	-	4	1	2	2	-	9
5 - 6 ha	6	-	4	2	2	2	-	10
6 - 7 ha	7	-	4	3	1	3	-	11
7 - 8 ha	6	-	6	-	2	2	-	10
8 - 9 ha	17	-	15	2	-	-	-	17
9 - 10 ha	18	-	16	2	-	1	-	19
10 - 11 ha	24	-	23	1	-	-	-	24
11 - 12 ha	15	-	14	1	-	-	-	15
12 - 13 ha	23	-	21	2	1	-	-	24
13 - 14 ha	19	-	19	-	-	-	-	19
14 - 15 ha	21	-	21	-	-	-	-	21
15 - 16 ha	17	-	14	3	1	-	1	19
16 - 17 ha	24	-	24	-	-	-	-	24
17 - 18 ha	14	-	14	-	-	-	-	14
18 - 19 ha	17	-	14	3	-	-	-	17
19 - 20 ha	9	-	9	-	-	-	-	9
20 - 21 ha	11	-	10	1	-	-	-	11
21 - 22 ha	4	-	4	-	-	-	-	4
22 - 23 ha	10	-	9	1	-	-	-	10
23 - 24 ha	5	-	5	-	-	-	-	5
24 - 25 ha	4	-	4	-	-	-	-	4
25 - 26 ha	4	-	4	-	-	-	-	4
27 - 28 ha	1	-	1	-	-	-	1	2
28 - 29 ha	2	-	2	-	-	-	-	2
31 - 32 ha	1	-	1	-	-	-	-	1
32 - 33 ha	1	-	1	-	-	-	-	1
33 - 34 ha	2	-	2	-	-	-	-	2
35 - 36 ha	2	-	2	-	-	-	1	3
36 - 37 ha	1	-	-	1	-	-	-	1
44 - 45 ha	1	-	-	1	-	-	-	1
grootteklassen	293	27	295	25	51	35	10	416

Bij de landbouwtelling 1964 waren telplichtig al degenen, die geheel of gedeel-
telijk in de landbouw hun bestaan vinden en tevens;
- tenminste 1 ha cultuurgrond in gebruik hebben;
- dan wel een tuinbouwbedrijf uitoefenden (ongeacht de grootte);
- dan wel tenminste 1 rund, 1 fokvarken, 3 mestvarkens, 3 schapen of tenminste
51 kippen of eenden hielden.

Bron: C.B.S. 1964.

SPECIALE BEDRIJVEN

	Aantal telplichti- gen in		Gemiddeld grond- gebruik in ha in
	1959	1964	1959
Akkerbouwer	8	3	24,67
Weider	2	-	31,11
Kalverenmester	-	1	-
Varkensmester	-	1	0,50
Varkensfokker	-	1	0,30
Pluimveehouder	2	1	1,00
Kuikenbroeder	1	1	3,11
Boomkweker	1	2	0,32
Alle speciale bedrijven	14	10	0,60
			1,23

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

1545

NEVENBEROEPEN VAN B- EN HOOFDBEROEPEN VAN C- TELPLICHTIGEN

	Aantal telplichtigen in de beroepsgroep			
	B	C		
		totaal	zonder cult.gr.	< 1 ha
				≥ 1 ha
Land- en tuinarbeider	4	6	2	3
Veehandelaar	3	14	5	1
Loonwerker	4	1	-	-
Melkrijder	1	1	-	-
Beerhouder	4	-	-	-
Ov. land- en tuinbouwverwante beroepen	4	4	-	2
Verzorgende beroepen in de dorpsge- meenschap	-	9	3	2
Sluiswachter, machinist- gemaal, e.d.	3	1	-	1
Grondwerker, gemeentearbeider, e.d.	-	5	2	1
Chauffeur	-	4	3	-
Fabrieksarbeider	1	4	2	-
Overige beroepen	1	2	-	-
Alle beroepen	25	51	17	10
				24

Bron: C.B.S. 1964.

TELPLICHTIGEN IN GROEP D

	Aantal D-telplichtigen			
	totaal	zonder cultuur- grond	< 1 ha	≥ 1 ha
Voormalig beroep:				
veehouder	25	6	2	17
boerenarbeider	-	-	-	-
landbouwverwant beroep	3	-	1	2
middenstander	2	1	1	-
los werkmán	2	-	1	1
overige beroepen	2	1	1	-
zonder voormalig beroep	1	-	-	1
Alle beroepen	35	8	6	21

- 52 -

Bron: C.B.S. 1964.

Aantal telplichtigen in									
de deelgebieden									
Kortrijk	P. Zuideinde	P. Nrd.einde	P. Oud- Aa en B. 'waard	Oud- koop	Demmerik	Oudhuizen	W. Veldzijde	Groot Westveen	het blok
Veehouders:									
< 5 ha	-	-	1	2	-	2	2	-	7
5 - 10 ha	7	9	4	6	3	4	2	8	54
10 - 15 ha	11	7	9	8	27	7	4	13	102
15 - 20 ha	3	10	7	14	16	10	2	7	81
20 - 30 ha	3	1	12	2	4	4	4	6	41
≥ 30 ha	-	-	2	-	1	-	5	-	8
Alle klassen	24	44	35	32	51	27	19	34	293
Tuinders:									
< 1 ha	-	-	-	-	16	-	-	-	16
≥ 1 ha	-	1	-	-	10	-	-	-	11
Alle klassen	-	1	-	-	26	-	-	-	27
Groep C	2	11	5	5	13	3	7	4	51
Groep D	2	5	7	3	8	1	5	2	35
Spec. bedrijven	-	1	2	2	2	-	3	-	10
Alle telplichtigen	28	62	49	42	100	31	34	40	416

Bron: C.B.S. 1964.

BEDRIJFSGROOTESTRUCTUUR

	Aantal telplichtigen		Oppervlakte cultuurgrond 1) in ha		Gemiddelde bedrijfs groot- te in ha	
	1959	1964	1959	1964	1959	1964
Veehouders:						
Kortrijk	25	24	307	306	12,3	12,8
P.Zuideinde	43	44	614	607	14,3	13,8
P.Noordeinde	28	27	349	345	12,5	12,8
Oud- Aa en B.'waard	36	35	628	623	17,4	17,8
Oukoop	36	32	478	424	13,3	13,3
Demmerik	52	51	727	746	14,0	14,6
Oudhuizen	28	27	403	390	14,4	14,4
W.Veldzijde	11	19	169	374	15,4	19,7
Groot Westveen	34	34	477	462	14,0	13,6
In het blok	293	293	4152	4277	14,2	14,6
Tuinders	24	27	28	26	1,2	0,9
Groep C	62	51	103	96	1,7	1,9
Groep D	25	35	72	83	2,9	2,4
Spec. bedrijven	14	10	264	86	18,9	8,6

1) Bij de betrokken telplichtigen in gebruik.

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

Aantal telplichtigen

Aantal telplichtigen																						
in de deelgebieden																						
Kortrijk		P.		P.		Oud- Aa		Oukoop		Demmerik		Oudhuizen		Wilnis		Groot		in het blok				
1959	1964	Zuideinde	1959	1964	Nrd.einde	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	
eelhouders:																						
< 10 ha		8	7	10	11	10	9	8	5	10	8	7	3	6	6	3	4	11	8	73	61	
0 - 15 ha		10	11	15	16	9	7	8	9	10	8	26	27	8	7	3	4	9	13	98	102	
5 - 20 ha		4	3	13	12	8	10	7	7	13	14	14	16	10	10	1	2	5	7	75	81	
≥ 20 ha		3	3	5	5	1	1	13	14	3	2	5	5	4	4	4	9	9	6	47	49	
Alle klassen		25	24	43	44	28	27	36	35	36	32	52	51	28	27	11	19	34	34	293	293	
uinders:																						
< 1 ha		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	16	-	-	1	-	-	-	10	16	
≥ 1 ha		-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	13	10	-	-	-	-	-	-	14	11	
Alle klassen		-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	22	26	-	-	1	-	-	-	24	27	
Groep C:																						
zonder cultuurgr.		1	1	4	4	1	1	2	2	3	4	2	1	3	1	2	2	1	1	19	17	
< 3 ha		1	1	10	6	-	-	5	3	-	-	10	7	1	1	4	3	3	2	34	23	
≥ 3 ha		-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	4	5	-	1	2	2	1	1	9	11	
Alle klassen		2	2	15	11	1	1	7	5	4	5	16	13	4	3	8	7	5	4	62	51	
Groep D:																						
zonder cultuurgr.		-	1	1	1	1	-	-	2	-	-	3	1	-	1	-	1	-	1	5	8	
< 3 ha		-	1	-	2	2	2	2	3	-	2	1	5	-	-	3	2	-	-	8	17	
≥ 3 ha		-	-	2	2	-	-	4	2	1	1	3	2	1	-	-	2	1	1	12	10	
Alle klassen		-	2	3	5	3	2	6	7	1	3	7	8	1	1	3	5	1	2	25	35	
Spec. bedr. totaal																						
Alle telplichtigen		27	28	62	62	32	30	51	49	40	42	100	100	33	31	33	34	40	40	418	416	

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

WIJZIGINGEN IN HET AANTAL TELPLICHTIGEN SINDS 1959

	Aantal telplichtigen in het blok					
	in de beroepsgroep					
	veehou- ders	tuin- ders	C	D	spec.	totaal
Geregistreerd in 1959	293	24	62	25	14	418
Sinds 1959 uit de registra- tie verdwenen 1)	- 12	1	15	9	2	39
	281	23	47	16	12	379
Overgenomen naar andere be- roepsgroep:						
naar de veehouders	.	-	2	-	7	
naar de tuinders	-	.	-	-	-	
naar de C-groep	1	1	.	1	-	
naar de D-groep	4	-	6	.	-	
naar de speciale groep	-	-	3	-	.	
Waardoor er de beroepsgroep ver- lieten	- 5	1	11	1	7	
Waardoor er tot de beroepsgroep toetraden	+ 9	1	3	10	3	
	285	22	39	25	8	379
Sinds 1959 in de registratie opgenomen	+ 8	5	12	10	2	37
Geregistreerd in 1964	293	27	51	35	10	416

1) Als op hetzelfde adres in beide jaren een geregistreerde woonde, niet dezelfde persoon zijnde (b.v. vader in 1959 en zoon in 1964), dan is dit hierbij niet gerekend als een verdwenen of nieuw gevestigde telplichtige.

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

Bijlage 11
WIJZIGINGEN IN HET AANTAL TUINDERS NAAR BEDRIJFSTYPE

	Aantal tuinders in het blok			
	groente- kwekers	groentekweker- bloemist	bloemist	totaal
Geregistreerd in 1959	20	1	3	24
Sinds 1959 uit de tuinders- groep verdwenen	- 1 19	- 1 1	1 2	2 22
Groentekweker- bloemist geworden	- 3 16	+ 3 4	- 2	- 22
Sinds 1959 in de registratie opgenomen	+ 2	1	2	5
Geregistreerd in 1964	18	5	4	27

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

	Aantal telplichtigen						totaal
	veehou- ders	in de beroepsgroep				spec.	
		tuinders	C	D			
Aantal verdwenen telplichtigen totaal	12	1	15	9	2		39
Kortrijk	-	-	-	-	-		-
P.Zuideinde	-	-	5	2	-		7
P.Noordeinde	2	-	-	1	-		3
Oud-Aa en B.'waard	-	-	1	2	-		3
Oukoop	4	-	2	1	-		7
Demmerik	3	1	2	3	1		10
Oudhuizen	-	-	2	-	-		2
W.Veldzijde	1	-	3	-	1		5
Groot Westveen	2	-	-	-	-		2
Grootteklasse:							
zonder cultuurgrond	-	-	8	4	-		12
< 1 ha	-	-	5	-	-		5
1 - 3 ha	-	1	1	-	-		2
3 - 5 ha	1	-	-	2	1		4
5 - 10 ha	8	-	1	3	-		12
≥ 10 ha	3	-	-	-	1		4
Reden van verdwijnen:							
verhuisd buiten het blok, grondge- bruik aangehouden	3	1	-	-	-		4
bedrijfswisseling	2	-	-	-	-		2
bedrijf overgedaan aan iemand buiten het blok	1	-	-	-	-		1
afsplitsing opgeheven	1	-	2	-	2		5
overlijden	2	-	2	1	-		5
rustend gaan leven	3	-	-	4	-		7
adm. afgevoerd, niet meer telplichtig	-	-	11	4	-		15
Opp. betrokken cult.gr. in ha (1959)	100,00	1,49	8,50	27,60	20,23		157,82
Grond afgevoerd:							
toegev. aan reeds bestaande bedr. in het blok	47,50	-	0,90	20,60	20,23		89,23
toegevoegd aan reeds bestaande bedr. buiten het blok	29,00	-	5,00	7,00	-		41,00
grond aangehouden, verhuisd naar bui- ten het blok	23,50	1,49	-	-	-		24,99
adm. verdwenen	-	-	2,60	-	-		2,60

	Aantal telplichtigen					
	in de beroepsgroep					
	vee- houders	tuinders	C	D	spec.	totaal
Aantal nieuw geregistreerden totaal	8	5	12	10	2	37
Kortrijk	-	-	1	-	-	1
P.Zuideinde	1	-	3	3	-	7
P.Noordeinde	1	-	-	-	-	1
Oud- Aa en B.'waard	-	-	1	1	-	2
Oukoop	1	-	3	2	2	8
Demmerik	2	5	1	2	-	10
Oudhuizen	-	-	-	-	-	-
W.Veldzijde	1	-	3	1	-	5
Groot Westveen	2	-	-	1	-	3
Grootteklasse:						
zonder cultuurgrond	-	-	7	2	-	9
< 1 ha	-	3	2	1	-	6
1 - 3 ha	-	2	-	4	1	7
3 - 5 ha	-	-	2	-	1	3
5 - 10 ha	2	-	1	3	-	6
≥ 10 ha	6	-	-	-	-	6
Reden van nieuwe registratie:						
grond afgesplitst van overgedaan eigen bedrijf	1	-	1	6	1	9
binnen het blok komen wonen met dezelfde grond in gebruik	1	-	-	2	-	3
grond afgesplitst van ouderlijk bedrijf	3	1	2	-	1	7
grond afgesplitst van bedrijf van vreemde	1	3	-	-	-	4
grond overgenomen van iemand buiten het blok, nieuw gebouwd	1	-	-	-	-	1
grond afgesplitst van gezamenlijk bedrijf	1	1	-	-	-	2
gevestigd op los land	-	-	2	-	-	2
telplichtig geworden voor vee	-	-	7	2	-	9
Oppervlakte betrokken cultuurgrond in ha	109,12	3,70	17,05	27,88	5,11	162,86

1) Exclusief overnemingsgevallen.

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

1545

OVERDRACHT VAN BEDRIJVEN IN DE PERIODE 1959 - 1964

	Aantal telplichtigen dat een bedrijf overnam					
	in de beroepsgroep					to- taal
	vee- hou- ders	tuin- ders	C	D	spec.	
Aantal overdrachten totaal	71	6	1	-	2	80
Kortrijk	8	-	-	-	-	8
P.Zuideinde	13	-	-	-	-	13
P.Noordeinde	7	-	-	-	-	7
Oud- Aa en B.'waard	6	-	1	-	2	9
Oukoop	8	-	-	-	-	8
Demmerik	12	6	-	-	-	18
Oudhuizen	6	-	-	-	-	6
W.Veldzijde	5	-	-	-	-	5
Groot Westveen	6	-	-	-	-	6
Grootteklassen (1963)						
< 1 ha	-	3	-	-	-	3
1 - 3 ha	-	3	1	-	1	5
3 - 5 ha	1	-	-	-	-	1
5 - 10 ha	7	-	-	-	-	7
10 - 15 ha	30	-	-	-	-	30
15 - 20 ha	23	-	-	-	-	23
20 - 30 ha	9	-	-	-	-	9
≥ 30 ha	1	-	-	-	1	2
Relatie tussen huidige en vorige bedrijfshoofden:						
echtgenoten	5	-	-	-	-	5
zoon en ouders	34	3	1	-	2	40
schoonzoon en schoonouders	6	-	-	-	-	6
overige familierelaties	10	1	-	-	-	11
geen familierelaties	16	2	-	-	-	18
Reden van overdracht door vorig(e) bedrijfshoofd(en):						
overlijden	10	1	-	-	1	12
gaan rusten	42	1	1	-	1	45
huwelijk met vrouwelijk bedrijfshoofd	2	-	-	-	-	2
beroepsverandering	6	1	-	-	-	7
bedrijfswisseling	4	-	-	-	-	4
emigratie	2	-	-	-	-	2
opheffing gemeenschappelijke exploi- tatie van broers	2	-	-	-	-	2
aangaan van gemeenschappelijke exploitatie	2	3	-	-	-	5
overige	1	-	-	-	-	1

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

OMVANG VAN HET GRONDVERKEER 1) IN EEN JAAR (1963-1964)

	Veehouders					Tuinters			Groep C	Groep D	Speciale bedr.	To-taal
	< 10 ha	10-15 ha	15-20 ha	≥ 20 ha	to-taal	< 1 ha	1 ha	≥ 1 ha				
Telplichtigen in 1964	61	102	81	49	293	16	11	11	51	35	10	416
Aantal												
Met oppervlakte cultuurgrond in ha	460	1244	1370	1203	4277	11	15	26	96	83	86	4568
Vergroting (in ha) door:												
koop	5	-	8	5	18	-	-	-	-	-	-	18
pacht	5	3	9	6	23	-	-	-	-	-	-	23
Totaal	10	3	17	11	41	-	-	-	-	-	-	41
Aantal gevallen	4	1	5	2	12	-	-	-	-	-	-	12
Verkleining (in ha) door:												
verkoop	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
verpachting	3	1	1	-	5	-	-	-	-	2	-	7
pachtbeëindiging	8	-	-	-	8	0	-	0	-	0	-	8
onteigening en/of voor niet-agrarisch gebruik	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
oorzaak onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Totaal	11	2	1	-	14	0	-	0	2	2	-	18
Aantal gevallen	2	4	1	-	7	1	-	1	1	2	-	11

1) Exclusief grondverkeer < 10 are en door verdwijnen of nieuw ontstaan van bedrijven.

Bron: aantekening d.b.h. op de landbouwtellingsformulieren 1964.

VERKAVELING

	Aantal bedrijven										Gem. aantal kavels per bedrijf		Gem. kavel-grootte in ha	
	in		in		met						1959	1964	1959	1964
	1959	1964	1	2	3	4	5	6	7	8				
Veehouders:														
< 10 ha	73	61	25	22	7	6	-	1	-	-	1,8	2,0	4,13	3,83
10 - 15 ha	98	102	49	28	13	7	4	1	-	-	2,0	1,9	6,04	6,28
15 - 20 ha	75	81	24	27	19	8	2	-	-	1	2,1	2,3	8,25	7,41
≥ 20 ha	47	49	14	10	14	5	3	2	1	-	2,3	2,7	10,34	9,25
Alle veehouders	293	293	112	87	53	26	9	4	1	1	2,0	2,2	7,00	6,76
Kortrijk	25	24	10	7	3	3	-	1	-	-	2,1	2,1	5,79	6,00
P.Zuideinde	43	44	14	23	4	3	-	-	-	-	1,9	1,9	7,67	7,23
P.Noordeinde	28	27	11	11	4	1	-	-	-	-	2,0	1,8	6,24	7,04
Oud-Aa en B.'waard	36	35	16	9	8	2	-	-	-	-	1,8	1,9	9,97	9,44
Oukoop	36	32	6	13	7	4	1	1	-	-	1,8	2,5	7,35	5,30
Demmerik	52	51	25	12	7	6	1	-	-	-	1,9	1,9	7,49	7,54
Oudhuizen	28	27	12	3	8	1	2	1	-	-	2,1	2,3	6,72	6,29
W.Veldzijde	11	19	11	1	5	2	-	-	-	-	1,1	1,9	14,10	10,39
Groot Westveen	34	34	7	8	7	4	5	1	1	1	3,1	3,1	4,46	4,36
Tuinders	24	27	24	3	-	-	-	-	-	-	1,1	1,1	1,04	0,87
Speciale bedrijven	14	10	7	2	1	-	-	-	-	-	1,4	1,4	13,2	6,14

Bronnen: C.B.S. 1959 en enquête 1964.

	Aantal bedrijven					waarop het hooi naar huis wordt gevaren			
	met gegevens	waarop de mest wordt weg-ge- varen			en boven- dien nog gereden	totaal	geva- ren alleen	en boven- dien nog gereden	
		totaal	geva- ren alleen	totaal					
Veehouders:									
< 10 ha	57	49	26	23	14	10	4		
10 - 15 ha	98	73	37	36	27	20	7		
15 - 20 ha	80	68	32	36	21	16	5		
≥ 20 ha	48	27	10	17	6	4	2		
Alle veehouders	283	217	105	112	68	50	18		
Kortrijk	23	17	5	12	-	-	-		
P.Zuideinde	41	35	14	21	-	-	-		
P.Noordeinde	27	25	10	15	1	1	-		
Oud- Aa en B.'waard	34	11	5	6	-	-	-		
Oukoop	32	23	3	20	2	-	2		
Demmerik	50	50	37	13	30	25	5		
Oudhuizen	26	26	18	8	16	13	3		
W.Veldzijde	18	1	-	1	1	-	1		
Groot Westveen	32	29	13	16	18	11	7		
Speciale bedrijven	3	-	-	-	-	-	-		

Bron: C.D.: aanvullende gegevens t.b.v. bedrijfseconomisch onderzoek (1961).

	Aantal bedrijven				
	in 1964		waarvan met aanvullende gegevens (1961)		
	totaal		waarop onderbemaling wordt toegepast		
			totaal	door windmo- len(s)	door windmo- len(s) en motor(en)
Veehouders:					
< 10 ha	61	57	1	1	-
10 - 15 ha	102	98	1	1	-
15 - 20 ha	81	80	2	2	-
≥ 20 ha	49	48	2	2	-
Alle veehouders	293	283	6	6	-
Kortrijk	24	23	-	-	-
P.Zuideinde	44	41	1	1	-
P.Noordeinde	27	27	-	-	-
Oud- Aa en B.'waard	35	34	-	-	-
Oukoop	32	32	-	-	-
Demmerik	51	50	1	1	-
Oudhuizen	27	26	2	2	-
W.Veldzijde	19	18	1	1	-
Groot Westveen	34	32	1	1	-
Speciale bedrijven	10	3	1	-	1

Bron: C.D.: aanvullende bedrijfsgegevens t.b.v. bedrijfseconomisch onderzoek (1961).

	Aant. bedr. in		Oppervlakte cultuurgrond in ha		Aantal bedrijven 1) met% van de cultuur- grond in eigendom				0 %			
	1959	1964	in 1959	in 1964	w.v. % ei- gendom in	100 %	≥ 50 %	< 50%	1959	1964	1959	1964
Veehouders:												
< 10 ha	73	61	533	460	44	52	29	27	5	8	3	2
10 - 15 ha	98	102	1208	1244	52	56	43	49	10	9	4	6
15 - 20 ha	75	81	1274	1370	49	54	32	39	5	5	4	4
≥ 20 ha	47	49	1137	1203	47	49	16	18	8	6	3	9
Totaal	293	293	4152	4277	49	53	120	133	28	28	14	21
Kortrijk	25	24	307	306	64	68	15	16	-	-	1	1
P.Zuideinde	43	44	614	607	51	54	20	22	4	2	2	3
P.Noordeinde	28	27	349	345	70	72	20	18	1	3	-	-
Oud- Aa en												
B.'waard	36	35	628	623	27	42	7	10	1	3	4	5
Oukoop	36	32	478	424	52	44	13	11	7	2	1	-
Demmerik	52	51	727	746	54	64	23	30	4	3	-	4
Oudhuizen	28	27	403	390	39	34	9	9	2	1	3	3
W.Veldzijde	11	19	169	374	19	43	-	4	3	5	1	1
Groot Westveen	34	34	477	462	58	56	13	13	6	9	2	4
Tuinders	24	27	28	26	62	48	14	11	-	-	1	1
Groep C	62	51	103	96	50	.	25	.	3	.	1	.
Groep D	25	35	72	83	71	.	15	.	-	.	-	.
Spec. bedrijven	14	10	264	86	49	59	6	8	-	-	1	-

1) Met cultuurgrond.

Bronnen: C.B.S. 1959 en enquête 1964.

PACHT EN PACHTCONTRACT

Bijlage 20

	Aantal bedrijven				met gepachte grond	
	met gegevens	zonder gepachte grond	totaal	met pacht- contract 1)	zonder pacht- contract 1)	
Veehouders:						
< 10 ha	57	23	34	31	3	
10 - 15 ha	98	41	57	53	4	
15 - 20 ha	80	36	44	39	5	
≥ 20 ha	48	16	32	30	2	
Alle veehouders	283	116	167	153	14	
Kortrijk	23	13	10	9	1	
P.Zuideinde	41	15	26	21	5	
P.Noordeinde	27	18	9	7	2	
Oud- Aa en B.'waard	34	8	26	26	-	
Oukoop	32	9	23	23	-	
Denmerik	50	23	27	23	4	
Oudhuizen	26	9	17	17	-	
W.Veldzijde	18	6	12	12	-	
Groot Westveen	32	15	17	15	2	
Spec. bedrijven	3	2	1	1	-	

1) Schriftelijk en geregistreerd.

Bron: C.D.: aanvullende gegevens t.b.v. bedrijfs-economisch onderzoek (1961).

- 67 -

	Bedrijven		Aant. bedrijfshoofden dat de woning			Aant. woningen dat niet aangesloten is op		
	totaal	met gegevens	in eigen- dom heeft	gepacht heeft	n.v.t. 1)	het water- leidings- net	het elec- tricitets- net	
Veehouders:								
< 10 ha	61	57	29	26	2	12	-	-
10 - 15 ha	102	100	58	41	1	22	-	-
15 - 20 ha	81	80	46	34	-	15	-	-
≥ 20 ha	49	47	27	20	-	12	-	-
Alle veehouders	293	284	160	121	3	61	-	-
Kortrijk	24	23	13	10	-	3	-	-
P.Zuideinde	44	39	22	17	-	-	-	-
P.Noordeinde	27	26	18	8	-	-	-	-
Oud- Aa en B.'waard	35	34	16	17	1	-	-	-
Oukoop	32	32	14	17	1	4	-	-
Demmerik	51	51	31	19	1	3	-	-
Oudhuizen	27	27	11	16	-	13	-	-
W.Veldzijde	19	18	12	6	-	9	-	-
Groot Westveen	34	34	23	11	-	29	-	-
Spec. bedrijven	10	10	7	3	-	-	-	-

1) Betreft bedrijfshoofden die (nog) niet zelfstandig wonen.

Bron: enquête 1964.

BEDRIJFSGEBOUWEN

	Bedrijven		Aant. bedrijfshoofden, dat het hoofdbedr.geb. in eigendom heeft	Aant. hoofdbedr.gebouwen dat niet aangesloten is op het water- leidingsnet	het electri- citeitsnet
	totaal	met gegevens			
Veehouders:					
< 10 ha	61	57	31	15	-
10 - 15 ha	102	100	59	31	-
15 - 20 ha	81	80	46	19	-
≥ 20 ha	49	47	26	14	-
Alle veehouders	293	284	162	79	-
Kortrijk	24	23	13	5	-
P.Zuideinde	44	39	22	2	-
P.Noordeinde	27	26	19	1	-
Oud- Aa en B. 'waard	35	34	16	2	-
Oukoop	32	32	13	6	-
Demmerik	51	51	32	10	-
Oudhuizen	27	27	13	13	-
W.Veldzijde	19	18	11	8	-
Groot Westveen	34	34	23	31	-

- 68 -

Bron: enquête 1964.

DE OUDERDOM VAN DE WONING

	Bedrijven		Aantal woningen dat gebouwd is in de periode							n.v.t. 1)
	totaal	met ge- gevens	vóór 1800	1800- 1849	1850- 1914	1915- 1939	1940-of later			
Veehouders:										
< 10 ha	61	57	3	3	26	16	7	2		
10 - 15 ha	102	100	9	7	49	21	13	1		
15 - 20 ha	81	80	7	4	44	15	10	-		
≥ 20 ha	49	47	5	5	23	9	5	-		
Alle veehouders	293	284	24	19	142	61	35	3		
Kortrijk	24	23	3	3	12	4	1	-		
P.Zuideinde	44	39	6	3	18	6	6	-		
P.Noordeinde	27	26	2	-	16	6	2	-		
Oud- Aa en B.'waard	35	34	4	5	17	6	1	1		
Oukoop	32	32	5	-	14	10	2	1		
Demmerik	51	51	1	3	30	8	8	1		
Oudhuizen	27	27	2	4	15	2	4	-		
W.Veldzijde	19	18	1	-	1	8	8	-		
Groot Westveen	34	34	-	1	19	11	3	-		
Spec. bedrijven	10	10	-	-	4	3	3	-		

1) Betreft bedrijfshoofden die niet zelfstandig wonen.

Bron: enquête 1964.

DE OUDERDOM VAN DE BEDRIJFSGEBOUWEN

	Bedrijven		Aantal bedrijven waarvan het hoofdbedrijfs- gebouw gebouwd is in de periode					
	totaal	met ge- gevens	vóór 1800	1800- 1849	1850- 1914	1915- 1939	1940 of later	
Veehouders:								
< 10 ha	61	57	5	3	24	17	8	
10 - 15 ha	102	100	11	8	47	22	12	
15 - 20 ha	81	80	10	6	41	13	10	
≥ 20 ha	49	47	4	5	22	10	6	
Alle veehouders	293	284	30	22	134	62	36	
Kortrijk	24	23	2	5	10	4	2	
P.Zuideinde	44	39	7	3	17	7	5	
P.Noordeinde	27	26	3	1	17	2	3	
Oud- la en B. 'waard	35	34	4	5	15	8	2	
Oukoop	32	32	6	-	13	7	6	
Demmerik	51	51	4	4	29	10	4	
Oudhuizen	27	27	1	3	14	6	3	
W.Veldzijde	19	18	1	-	1	8	8	
Groot Westveen	34	34	2	1	18	10	3	

Bron: enquête 1964.

1545

FUNDERING VAN DE WONINGEN

	Aantal be- drijven met gegevens	Aantal woningen					betonnen palen
		dat niet op veengrond is gebouwd	dat wel op veengrond is gebouwd				
			zonder fun- dering	met fundering van			
				houten palen	houten palen met betonnen kop	houten palen	
Woningen van veehouders:							
vóór 1915 gebouwd	185	34	77	70	4	-	-
1915-1939 gebouwd	61	6	19	22	14	-	-
na 1939 gebouwd	35	2	8	2	23	-	-
Alle woningen	281	42	104	94	41	-	-
Kortrijk	23	-	8	12	3	-	-
P.Zuideinde	39	9	17	11	2	-	-
P.Noordeinde	26	-	13	8	5	-	-
Oud- Aa en B.'waard	33	26	2	4	1	-	-
Oukoop	31	5	12	8	6	-	-
Demmerik	50	1	15	25	9	-	-
Oudhuizen	27	-	13	9	5	-	-
W.Veldzijde	18	1	12	-	5	-	-
Groot Westveen	34	-	12	17	5	-	-
Woningen op spec. bedrijven	10	3	4	1	1	1	1

Bron: enquête 1964.

1545

FUNDERING VAN DE BEDRIJFSGEBOUWEN

	Aantal bedrijven met gegevens	Aantal hoofdbedrijfsgebouwen				
		dat niet op veengrond is gebouwd	dat wel op veengrond is gebouwd			
			zonder fundering	met fundering van		
				houten palen	houten palen met betonnen kop	betonnen palen
Hoofdbedrijfsgebouwen van veehouders:						
vóór 1915 gebouwd	186	32	74	76	4	-
1915-1939 gebouwd	62	7	23	17	15	-
na 1939 gebouwd	36	3	9	3	21	-
Alle hoofdbedrijfsgebouwen	284	42	106	96	40	-
Kortrijk	23	-	9	11	3	-
P.Zuideinde	39	9	14	10	6	-
P.Noordeinde	26	-	12	8	6	-
Oud-La en B.'waard	34	26	3	4	1	-
Oukoop	32	5	8	9	10	-
Demmerik	51	1	23	23	4	-
Oudhuizen	27	-	12	11	4	-
W.Veldzijde	18	1	13	2	2	-
Groot Westveen	34	-	12	18	4	-

- 72 -

Bron: enquête 1964.

	Aantal bedrijven	Aantal bedrijven waarop de stalling voor rundvee									
		v.w.b. melkvee zich in afzon-					v.w.b. melk- en jongvee tezamen in				
		1	2	3	4	afzon-	1	2	3	4	afzonderlijke bedr.gebouwen bevindt
Veehouders:											
< 10 melkkoeien	13	12	1	-	-	-	11	2	-	-	-
10 - 20 melkkoeien	69	52	17	-	-	-	42	26	1	-	-
20 - 30 melkkoeien	139	91	46	1	1	1	64	69	4	2	2
30 - 40 melkkoeien	51	24	23	3	1	1	12	29	9	1	1
≥ 40 melkkoeien	12	1	7	3	1	1	-	7	3	2	2
Alle veehouders	284	180	94	7	3	3	129	133	17	5	5
Kortrijk	23	13	10	-	-	-	7	14	2	-	-
P.Zuideinde	39	19	16	3	1	1	16	19	2	2	2
P.Noordeinde	26	17	9	-	-	-	15	11	-	-	-
Oud- Aa en B. 'waard	34	21	13	-	-	-	10	22	2	-	-
Oukoop	32	17	14	1	-	-	9	20	3	-	-
Demerik	51	34	14	2	1	1	24	23	3	1	1
Oudhuizen	27	19	7	1	-	-	16	9	2	-	-
W.Veldzijde	18	13	4	-	1	1	13	2	1	2	2
Groot Westveen	34	27	7	-	-	-	19	13	2	-	-
En de betrokken stalling:											
bestaat slechts uit één											
stalling	180	180	.	.	.	.	129	.	.	.	.
is in hetzelfde jaar ge-											
bouwd	25	.	25	-	-	-	.	43	1	-	-
in 2 verschillende jaren											
gebouwd	70	.	69	1	-	-	.	90	6	-	-
in 3 verschillende jaren											
gebouwd	8	.	.	6	2	2	.	.	10	3	3
in 4 verschillende jaren											
gebouwd	1	.	.	.	1	1	.	.	.	2	2

1) Met gegevens.

2) In twee opeenvolgende jaren gebouwd is beschouwd als in hetzelfde jaar gebouwd.

Bron: enquête 1964.

	Aantal bedrijven waarop de stalruimte voor rundvee t.a.v. de huidige veebezetting	Aant. be- dr. 1)	v.w.b. melkvee voor										v.w.b. melkvee en jongvee tezamen v. bezit is					Gem. veebe- zetting in % v.d. be- schikb. ruimte voor melkv. en melk- jongv. tezamen
			%															
			< 50	50-70	70-90	90-110	≥ 110	< 70	70-90	90-110	110-130	130-160	≥ 160					
			Veehouders:															
< 10 melkkoeien	13	5	3	3	2	-	5	2	4	1	1	1	-	59	79			
10 - 20 melkkoeien	69	7	21	27	10	4	5	22	21	11	4	4	6	76	102			
20 - 30 melkkoeien	139	4	25	64	37	9	5	16	59	39	13	7	7	82	110			
30 - 40 melkkoeien	51	-	6	21	20	4	-	7	19	14	9	2	2	89	113			
≥ 40 melkkoeien	12	1	3	4	1	3	1	3	3	1	3	1	1	88	108			
Alle veehouders	284	17	58	119	70	20	16	50	106	66	30	16	16	81	107			
Kortrijk	23	3	7	6	6	1	2	8	6	3	4	4	-	76	97			
P.Zuideinde	39	4	10	15	9	1	4	6	11	14	4	4	-	76	104			
P.Noordeinde	26	1	5	14	2	4	2	1	10	6	3	3	4	83	117			
Oud- Aa en B.'waard	34	1	6	16	9	2	-	7	15	7	4	4	1	84	109			
Oukoop	32	2	5	15	8	2	2	6	12	6	2	2	4	83	111			
Demmerik	51	2	15	18	14	2	1	9	22	12	5	5	2	79	105			
Oudhuizen	27	1	1	13	8	4	1	4	9	6	4	4	3	88	114			
W.Veldzijde	18	2	3	7	5	1	3	3	8	1	2	2	1	77	98			
Groot Westveen	34	1	6	15	9	3	1	6	13	11	2	2	1	84	107			
< 50 jaar	177	7	35	82	43	10	5	29	70	45	20	8	8	81	109			
≥ 50 jaar met aan- gewezen opvolger	67	4	15	26	16	6	3	16	22	16	5	5	5	83	106			
≥ 50 jaar (nog) zonder opvolger	40	6	8	11	11	4	8	5	14	5	5	3	3	78	100			
Met betrokken stalling:																		
in eigendom	160	9	34	66	36	15	12	27	60	38	12	11	11	82	107			
gepacht	112	7	21	46	33	5	3	21	38	28	17	5	5	81	109			
gedeeltelijk in eigen- dom en gepacht	12	1	3	7	1	-	1	2	8	-	1	-	-	73	94			
1) Met gegevens.																		

- 75 -

	Bedrijven		Aant. bedrijven waarop			Bedr. waarop varkens worden gehouden			
	aantal	met ge- gevens	geen varkens worden gehouden	mestvar- kens wor- den ge- houden	fokzeu- gen wor- den ge- houden	m. aanwezige hok- ruimte in eenh. 1)		met benodigde hok- ruimte in eenh. 1) op de teldatum	
						totaal	gem. per bedrijf	totaal	gem. per bedrijf
Veehouders:									
< 10 ha	61	57	13	19	38	1193	27	1852	42
10 - 15 ha	102	100	20	38	66	2887	36	3042	38
15 - 20 ha	81	80	13	41	50	3691	55	3426	51
20 - 25 ha	34	32	3	18	20	1662	57	1580	54
≥ 25 ha	15	15	6	4	6	311	35	252	28
Alle veehouders	293	284	55	120	180	9744	43	10152	44
Kortrijk	24	23	4	8	17	749	39	779	39
P.Zuideinde	44	39	8	13	26	1505	49	1912	62
P.Noordeinde	27	26	6	10	15	1168	58	1098	55
Oud- Aa en B.'waard	35	34	11	11	17	629	27	577	25
Oukoop	32	32	7	14	22	957	38	1068	43
Denmerik	51	51	9	32	25	2445	58	1849	44
Oudhuizen	27	27	2	12	19	828	33	1233	49
W.Veldzijde	19	18	4	5	13	341	24	566	40
Groot Westveen	34	34	4	15	26	1122	37	1110	37

1) Uitgedrukt in eenheden, waarbij de ruimte nodig om één mestvarken te houden op een eenheid is gesteld en de ruimte om een fokzeug te houden op 6 eenheden. Ruimte voor een mestvarken wordt berekend op 1 à 1½ m² (1 m² 25) en ruimte voor een fokzeug op 5 à 8 m² (7m 2 50).

Bron: C.B.S. 1964 en enquête 1964.

AANTAL AFZONDERLIJKE BEDRIJFSGEBOUWEN PER BEDRIJF

	Aant. bedr.	Aantal bedrijven met..... afzonderlijke bedr.gebouwen 1)									Gem. aant. afzonderlijke bedr.geb. per bedrijf
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Veehouders:											
< 10 ha	57	2	13	23	14	4	1	-	-	-	3,1
10 - 15 ha	100	-	16	39	27	18	-	-	-	-	3,5
15 - 20 ha	80	-	10	19	33	13	4	-	-	1	3,8
20 - 25 ha	32	-	2	6	13	5	4	1	1	-	4,3
≥ 25 ha	15	-	1	4	8	-	2	-	-	-	3,9
Alle veehouders	284	2	42	91	95	40	11	1	1	1	3,6
Kortrijk	23	-	4	7	7	3	2	-	-	-	3,7
P.Zuideinde	39	-	8	16	10	3	1	1	-	-	3,4
P.Noordeinde	26	1	5	9	8	3	-	-	-	-	3,3
Oud- Aa en B.'waard	34	-	3	11	16	3	-	-	-	1	3,7
Oukoop	32	1	3	8	11	8	1	-	-	-	3,8
Demmerik	51	-	5	14	18	11	2	-	1	-	3,9
Oudhuizen	27	-	3	8	11	4	1	-	-	-	3,7
W.Veldzijde	18	-	2	7	6	1	2	-	-	-	3,7
Groot Westveen	34	-	9	11	8	4	2	-	-	-	3,4
En de betrokken bedrijfsgeb.:											
bestaan slechts uit één gebouw	2	2	.	.	.	.	.	.	.	.	1,0
zijn in hetzelfde jaar ge- bouwd2)	48	.	24	14	9	1	-	-	-	-	2,7
in 2 verschillende jaren gebouwd	89	.	18	43	21	7	-	-	-	-	3,2
in 3 verschillende jaren gebouwd	84	.	.	34	39	10	1	-	-	-	3,7
in 4 verschillende jaren gebouwd	45	.	.	.	26	12	6	1	-	-	4,6
in 5 verschillende jaren gebouwd	14	.	.	.	.	10	2	-	1	1	5,6
in 6 verschillende jaren gebouwd	2	.	.	.	.	.	2	-	-	-	6,0

1) Exclusief kippenhokken: woning en eventueel zomerhuis uiteraard ook niet als bedrijfsgebouwen gerekend.

2) In twee opeenvolgende jaren gebouwd is beschouwd als in hetzelfde jaar gebouwd.

Bron: enquête 1964.

GRONDGEbruik

	Aantal be- drijven	Opp.vl. cult.gr. in ha	Percentage cultuurgrond in gebruik als		
			bouwland	grasland	tuinland
Veehouders:					
< 10 ha	61	460	-	100	0
10 - 15 ha	102	1244	1	99	0
15 - 20 ha	81	1370	-	100	0
20 - 25 ha	34	743	0	100	0
≥ 25 ha	15	460	7	92	1
Alle veehouders	293	4277	1	99	0
Kortrijk	24	306	-	100	0
P.Zuideinde	44	607	-	100	0
P.Noordeinde	27	345	-	100	-
Oud- Aa en B.'waard	35	623	0	99	1
Oukoop	32	424	-	100	0
Demerik	51	746	-	100	-
Oudhuizen	27	390	-	100	-
W.Veldzijde	19	374	12	88	-
Groot Westvaen	34	462	-	100	-
Overige telplichtigen:					
tuinders	27	26	-	8	92
in groep C	51	96	1	97	2
in groep D	35	83	-	98	2
met speciale bedrijven	10	86	72	27	1
Alle telplichtigen	416	4568	2	97	1

Bron: C.B.S. 1964.

BOUWLANDGEBRUIK

	Opp.- vakte bouw- land in ha	Percentage bouwland beteeld met									
		granen					hakvruchten				
		to- taal	ha- ver	gerst	tar- we	to- taal	aard.	sui- kerb.	v.bie- ten	ov. ge- wassen	
Veehouders	40	88	9	52	25	12	2	6	4	-	
C-groep	1	-	-	-	-	-	-	-	-	100	
Speciale bedrijven	62	77	10	27	38	21	5	14	2	2	
Alle bedrijven	103	81	10	36	33	17	4	10	3	2	

Bron: C.B.S. 1964.

1545

GRASLAND

	Oppervlakte grasland in ha	Percentage	
		tijdelijk gras- land	blijvend grasland
Veehouders:			
< 10 ha	459	-	100
10 - 15 ha	1238	0	100
15 - 20 ha	1369	0	100
20 - 25 ha	742	1	99
≥ 25 ha	424	3	97
Alle veehouders	4232	1	99
Kortrijk	305	-	100
P.Zuideinde	607	-	100
P.Noordeinde	345	-	100
Oud-Aa en B.'waard	619	-	100
Oukoop	424	-	100
Demmerik	746	-	100
Oudhuizen	390	-	100
W.Veldzijde	334	8	92
Groot Westveen	462	-	100
Overige telplichtigen:			
tuinders	2	-	100
in groep C	94	-	100
in groep D	83	-	100
met speciale bedrijven	23	35	65
Alle telplichtigen	4434	1	99

Bron: C.B.S. 1964.

RUNDVEESTAPEL

	Aantal bedr.	Aantal melkk. per 100 ha grasl.	Per 100 melk- koeien		Bedrijven met mest- kalveren		Bedr. met overig mestvee	
			aantal kalveren	aantal pinken	aantal bedr.	gem. aant. kalveren 1)	aant. bedr.	gem. aant. ov. mestvee 2)
Veehouders:								
< 10 ha	61	196	24	21	6	5,2	3	3,0
10 - 15 ha	102	171	27	22	10	5,2	8	5,0
15 - 20 ha	81	165	28	24	7	3,6	3	2,0
20 - 25 ha	34	163	26	19	6	4,2	5	3,0
≥ 25 ha	15	123	32	27	3	4,0	3	3,0
Alle veehouders	293	166	27	22	32	4,5	22	3,6
Kortrijk	24	169	28	22	4	5,8	1	6,0
P.Zuideinde	44	171	28	21	2	2,5	3	3,3
P.Noordeinde	27	181	28	21	2	6,0	2	10,0
Oud- Aa en B.'waard	35	147	29	25	8	3,9	6	2,3
Oukoop	32	180	27	27	7	4,9	1	2,0
Demmerik	51	153	27	23	2	2,5	6	4,0
Oudhuizen	27	184	25	21	3	6,7	-	.
W.Veldzijde	19	146	26	19	-	.	1	1,0
Groot Westveen	34	175	27	21	4	3,8	2	1,0
Ov. telplichtigen:								
tuinders	27	0	.	.	-	.	-	.
in groep C	51	106	21	22	4	6,5	5	8,4
in groep D	35	69	23	37	2	3,0	6	7,5
met spec. bedrijven	10	96	36	18	1	43,0	-	.
Alle telplichtigen	416	162	27	23	39	5,6	33	5,0

- 1) Per bedrijf met mestkalveren.
2) Per bedrijf met overig mestvee.

	Aantal bedrijven in 1964										Gem. aant. melkk. p. bedr. 1)	
	to-taal	met.....melkkoeien							met melk-koeien	1959	1964	
		geen	met									
			1-9	10-19	20-29	30-39	40-49	≥ 50				
Veehouders:												
< 10 ha	61	-	10	42	9	-	-	-	61	13,4	14,7	
10 - 15 ha	102	-	3	28	70	1	-	-	102	19,8	20,8	
15 - 20 ha	81	-	-	3	52	25	1	-	81	26,9	27,8	
20 - 25 ha	34	-	-	1	5	21	5	2	34	33,1	35,6	
≥ 25 ha	15	-	-	-	4	7	3	1	15	34,5	34,9	
Alle veehouders	293	-	13	74	140	54	9	3	293	22,3	23,9	
Kortrijk	24	-	1	11	8	4	-	-	24	20,7	21,4	
P.Zuideinde	44	-	1	11	22	9	1	-	44	22,1	23,6	
P.Noordeinde	27	-	1	9	10	6	-	1	27	20,4	23,1	
Oud- Aa on B. 'waard	35	-	1	4	21	7	2	-	35	24,3	25,9	
Oukoop	32	-	-	10	15	6	1	-	32	22,1	23,9	
Demmerik	51	-	3	11	31	6	-	-	51	21,9	22,4	
Oudhuizen	27	-	2	3	13	6	2	1	27	24,9	26,6	
W.Veldzijde	19	-	3	4	5	5	1	1	19	19,3	25,7	
Groot Westveen	34	-	1	11	15	5	2	-	34	23,0	23,7	
Ov. telplichtigen:												
tuinders	27	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
in groep C	51	36	11	4	-	-	-	-	15	5,4	6,6	
in groep D	35	24	11	-	-	-	-	-	11	6,3	5,2	
met spec. bedrijven	10	6	3	1	-	-	-	-	4	9,8	5,5	
Alle telplichtigen	416	93	38	79	140	54	9	3	323	20,2	22,2	

1) Met melkkoeien.

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

MELKPRODUCTIE

	1958	1959	1960	1961	1962
Aantal gecontroleerde koeien:					
Wilnis	1418	1484	1564	1536	1619
Kockengen	904	975	994	1082	1098
Vinkeveen	861	910	976	1002	979
Breukelen	1666	1636	1793	1780	1764
Prov. Utrecht	37713	39626	41784	43209	44453
Gemiddelde opbrengst in kg:					
Wilnis	4190	4355	4537	4559	4538
Kockengen	4134	4277	4573	4521	4532
Vinkeveen	4249	4288	4443	4517	4433
Breukelen	3994	4145	4345	4376	4332
Prov. Utrecht	4195	4290	4402	4423	4405
Gemiddelde vetgehalte in %:					
Wilnis	3,65	3,68	3,73	3,79	3,81
Kockengen	3,60	3,66	3,68	3,74	3,76
Vinkeveen	3,63	3,66	3,64	3,71	3,75
Breukelen	3,71	3,74	3,75	3,79	3,82
Prov. Utrecht	3,66	3,70	3,70	3,75	3,78

Bron: Jaarverslagen Centrale Melkcontroledienst.

MELKLEVERING

	Aant. bedr. met gege- vens	Aantal bedrijven dat melk levert aan							Menken Wasse- naar	fa- briek te Woer- den		
		Stero- vita Breu- kelen 3)	de Sier- kan den Haag	A.M.E. Uit- hoorn	de Produ- cent Gouda	U.M.C. U- trecht	O.V.V. Am- ster- dam	Van Grie- ken Rijs- wijk			fa- briek te Haar- lem 1)	
Veehouders:												
in												
Kortrijk	23	20	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-
P.Zuideinde	39 ²⁾	30	-	-	7	2	-	-	-	-	-	-
P.Noordeinde	26	14	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-
Oud-Aa en B.'waard	34	29	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Oukoop	32	22	-	8	-	-	-	-	2	-	-	-
Demmerik	51	10	31	8	-	1	-	-	1	-	-	-
Oudhuizen	27	11	10	2	-	-	-	3	-	1	-	-
W.Veldzijde	18	-	14	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Groot Westveen	34	7	6	4	9	-	6	1	-	-	-	1
Alle veehouders	284 2)	143	61	31	16	17	6	4	3	1	1	1

1) Onbekend welke van de twee in Haarlem gevestigde melkfabrieken.

2) Op één bedrijf wordt geen melk aan de fabriek geleverd, maar geheel thuis verwerkt.

3) Onderneming waarin de Coöperatieve Melkcentrale direct of indirect heeft deelgenomen.

Bron: enquête 1964.

KAASMAKERIJ

	Aantal bedrij- ven met ge- gevens	Aant. bedr. waarop in de gebouwen ruimte is ingericht v. kaasmaken		Aantal bedrijven waarop één of meer meew. vrouwelijke gezinleden een cursus kaasmaken heeft gevolgd
		totaal	en waarop nog kaas wordt ge- maakt	
Veehouders:				
< 10 ha	57	16	5	3
10 - 15 ha	100	56	23	5
15 - 20 ha	80	42	17	5
≥ 20 ha	47	28	15	5
Alle veehouders	284	142	60	18
Kortrijk	23	10	4	-
P.Zuideinde	39	22	9	-
P.Noordeinde	26	11	6	-
Oud- Aa en B.'waard	34	19	6	1
Oukoop	32	19	4	4
Demmerik	51	24	13	-
Oudhuizen	27	15	8	6
W.Veldzijde	18	2	1	1
Groot Westveen	34	20	9	6

- 84 -

Bron: enquête 1964.

	Aantal bedrijven										Gem. aant. mestv. 1)
	totaal	geen	met mestvarkens					met mest- varkens			
			1 - 9	10-19	20-29	30-49	50-99		≥ 100		
Veehouders:											
< 10 ha	61	40	8	5	1	3	3	1	21	25,7	
10 - 15 ha	102	64	5	18	2	9	4	-	38	24,2	
15 - 20 ha	81	39	11	5	9	6	8	3	42	34,6	
20 - 25 ha	34	16	2	4	3	5	2	2	18	46,4	
≥ 25 ha	15	11	-	2	-	-	2	-	4	31,5	
Alle veehouders	293	170	26	34	15	23	19	6	123	31,5	
Kortrijk	24	16	1	2	1	3	-	1	8	35,4	
P.Zuideinde	44	28	4	3	-	5	2	2	16	42,8	
P.Noordeinde	27	17	1	4	1	2	1	1	10	36,6	
Jud- Aa en B. 'waard	35	24	4	4	1	1	-	1	11	23,0	
Dukoop	32	18	2	5	3	-	4	-	14	28,3	
Demmerik	51	19	5	8	3	8	7	1	32	36,8	
Judhuizen	27	15	4	1	2	3	2	-	12	24,3	
M.Veldzijde	19	14	2	1	1	-	1	-	5	19,6	
Troot Westveen	34	19	3	6	3	1	2	-	15	21,6	
Dv. telplichtigen:											
tuinders	27	27	-	-	-	-	-	-	-	-	
in groep C	51	47	3	-	-	-	1	-	4	17,3	
in groep D	35	26	3	2	2	2	-	-	9	18,4	
net spec. bedrijven	10	8	-	1	-	-	-	1	2	67,5	
Alle telplichtigen	416	278	32	37	17	25	20	7	138	30,7	

1) Per bedrijf met mestvarkens.

Bron: C.B.S. 1964.

FOKZEUGEN

Bijlage 40

	Aantal bedrijven							Gemiddeld aantal fokzeugen 1)
	totaal	met fokzeugen					met fok- zeugen	
		geen	1 - 4	5 - 9	10-19	≥ 20		
Veehouders:								
< 10 ha	61	20	24	11	4	2	41	5,8
10 - 15 ha	102	36	35	20	10	1	66	5,4
15 - 20 ha	81	30	20	18	10	3	51	7,1
20 - 25 ha	34	13	9	7	5	-	21	6,1
≥ 25 ha	15	9	5	-	1	-	6	3,5
Alle veehouders	293	108	93	56	30	6	185	6,0
Kortrijk	24	7	10	5	2	-	17	4,5
P.Zuideinde	44	13	9	12	7	3	31	8,4
P.Noordeinde	27	12	2	7	6	-	15	8,1
Oud- Aa en B. 'waard	35	18	14	2	1	-	17	3,2
Oukoop	32	10	16	2	3	1	22	5,1
Demmerik	51	26	14	9	2	-	25	4,5
Oudhuizen	27	8	8	4	5	2	19	8,3
W.Veldzijde	19	6	7	3	3	-	13	6,0
Groot Westveen	34	8	13	12	1	-	26	5,0
Ov. telplichtigen:								
tuinders	27	26	1	-	-	-	1	4,0
in groep C	51	35	12	2	1	1	16	5,3
in groep D	35	23	8	3	1	-	12	4,1
met spec. bedrijven	10	7	1	1	-	1	3	20,7
Alle telplichtigen	416	199	115	62	32	8	217	6,0

1) Per bedrijf met fokzeugen.

Bron: C.B.S. 1964.

KIPPEN

	Aantal bedrijven						Gemiddeld aantal kippen 1)	
	totaal	met kippen						
		geen	1 - 49	50 - 99	100-199	≥ 200		
Veehouders:								
< 10 ha	61	34	23	1	3	-	27	32
10 - 15 ha	102	30	60	8	2	2	72	36
15 - 20 ha	81	33	35	6	3	4	48	68
20 - 25 ha	34	13	15	3	1	2	21	50
≥ 25 ha	15	7	6	1	-	1	8	83
Alle veehouders	293	117	139	19	9	9	176	48
Kortrijk	24	8	9	5	1	1	16	58
P.Zuideinde	44	16	20	3	4	1	28	51
P.Noordeinde	27	12	14	1	-	-	15	19
Oud- Aa en B.'waard	35	13	19	2	-	1	22	40
Oukoop	32	16	16	-	-	-	16	14
Demmerik	51	20	25	4	-	2	31	57
Oudhuizen	27	9	16	1	1	-	18	23
W.Veldzijde	19	11	3	1	2	2	8	150
Groot Westveen	34	12	17	2	1	2	22	59
Ov. telplichtigen:								
tuinders	27	24	2	-	-	1	3	98
in groep C	51	40	7	1	3	-	11	50
in groep D	35	18	11	4	1	1	17	108
met spec. bedrijven	10	4	3	-	-	3	6	370
Alle telplichtigen	416	203	162	24	13	14	213	62

1) Per bedrijf met kippen.

Bron: C.B.S. 1964.

TREKKRACHT OP DE BEDRIJVEN

Bijlage 42

	Aantal bedrijven					zonder trekkracht
	totaal	met trek- ker alleen	met trekker en werk- paard(en) beide	met werk- paard(en) alleen		
Veehouders:						
< 10 ha	61	25	-	12	24	
10 - 15 ha	102	46	-	40	16	
15 - 20 ha	81	42	6	24	9	
20 - 25 ha	34	20	5	7	2	
≥ 25 ha	15	12	-	3	-	
Alle veehouders	293	145	11	86	51	
Kortrijk	24	10	2	10	2	
P.Zuideinde	44	32	1	8	3	
P.Noordeinde	27	16	1	4	6	
Oud- Aa en B. 'waard	35	24	1	8	2	
Oukoop	32	11	1	15	5	
Demmerik	51	17	1	18	15	
Oudhuizen	27	9	2	9	7	
W.Veldhijde	19	13	2	2	2	
Westveen	34	13	-	12	9	
Ov. telplichtigen:						
tuinders	27	22	-	-	5	
in groep C	51	1	-	1	49	
in groep D	35	2	-	2	31	
met spec. bedrijven	10	5	-	-	15	
Alle telplichtigen	416	175	11	89	141	

Bron: C.B.S. 1964.

MELKMACHINES

	Percentage vee- houderijbedrijven met een melkmachine
Bedrijven met:	
< 10 melkkoeien	7
10 - 19 melkkoeien	58
20 - 29 melkkoeien	83
30 - 39 melkkoeien	89
40 - 49 melkkoeien	89
≥ 50 melkkoeien	67
Alle bedrijven met ≥ 10 melkkoeien	75
Alle bedrijven in het blok	74
w.v. in:	
Kortrijk	71
P.Zuideinde	82
P.Noordeinde	63
Oud- Aa en B.'waard	77
Oukoop	84
Demmerik	71
Oudhuizen	74
W.Veldzijde	84
Groot Westveen	68

Bron: C.B.S. 1964.

1545

WERK DOOR DERDEN

	Aantal bedrijven		Aantal bedrijven dat gebruik maakt van de diensten van een loonwerker voor				sloten-reiniging 1)
	totaal	met gegevens	gras-maaien	hooi persen	weiland-verzorging		
Veehouders:							
< 10 ha	61	57	32	4	18	11	11
10 - 15 ha	102	100	37	11	29	33	33
15 - 20 ha	81	80	33	5	22	30	30
≥ 20 ha	49	47	14	6	8	17	17
Alle veehouders	293	284	116	26	77	91	91
Kortrijk	24	23	9	2	6	6	6
P.Zuideinde	44	39	10	8	12	12	12
P.Noordeinde	27	26	10	5	5	4	4
Oud-Aa en B.'waard	35	34	10	5	10	7	7
Oukoop	32	32	14	2	5	6	6
Demmerik	51	51	24	-	13	22	22
Oudhuizen	27	27	16	-	7	12	12
W.Veldzijde	19	18	5	3	6	8	8
Groot Westveen	34	34	18	1	13	14	14

1) Of baggeren.

Bron: enquête 1964.

	Aant. be- drijven	Aantal arbeidskrachten op de teldatum												totaal				
		bedrijfshoofden		meew. gezinsle- den		vreemde arb.kracht												
		mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen					
	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964		
/eehouders:																		
< 10 ha	73	61	71	60	4	2	13	11	22	23	3	1	-	-	87	72	26	25
10 - 15 ha	98	102	99	100	6	3	43	52	53	39	18	4	2	1	160	156	61	43
15 - 20 ha	75	81	77	83	5	2	42	42	40	48	22	14	2	-	141	139	47	50
≥ 20 ha	47	49	48	53	3	2	45	32	34	23	19	19	1	-	112	104	38	25
Alle veehouders	293	293	295	296	18	9	143	137	149	133	62	38	5	1	500	471	172	143
Kortrijk	25	24	23	23	2	1	14	11	18	14	4	2	2	-	41	36	22	15
P.Zuideinde	43	44	41	41	4	4	20	16	20	17	9	3	-	1	70	60	24	22
P.Noordeinde	28	27	26	26	3	1	9	12	5	12	2	3	-	-	37	41	8	13
Dud- Aa en B. 'waard	36	35	37	35	1	1	19	18	25	17	9	3	-	-	65	56	26	18
Dukoop	36	32	35	33	3	-	22	15	22	16	7	3	1	-	64	51	26	16
Demmerik	52	51	57	56	1	-	23	26	23	22	12	8	-	-	92	90	24	22
Dudhuizen	28	27	24	27	4	-	18	16	10	18	9	4	1	-	51	47	15	18
M.Veldzijde	11	19	12	20	-	1	4	9	7	6	3	5	-	-	19	34	7	7
Groot Westveen	34	34	40	35	-	1	14	14	19	11	7	7	1	-	61	56	20	12
Tuinders	24	27	28	29	-	1	9	13	3	4	19	27	-	1	56	69	3	6
Speciale bedrijven	14	10	14	10	-	-	6	1	3	2	9	5	-	-	29	16	3	2

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

ARBEIDSBEZETTING

	Aant. bedr.	Arbeidsbezetting in % geleverd door:										Aant. v.a.k. p.bedr.	Aant. ha per mnl. v.a.k.
		bedr.- hoofd	echtge- note	kinderen		familieleden		vr. arb.krachten					
				zoons	dochters	mnl.	vrl.	vast	los				
Veehouders:													
< 10 ha	57	66	15	14	2	2	-	1	0			1,30	6,96
10 - 15 ha	100	56	11	24	5	1	-	2	1			1,56	9,39
15 - 20 ha	80	50	11	21	5	2	1	9	1			1,79	11,32
20 - 25 ha	32	45	9	25	6	1	-	12	2			2,26	11,36
≥ 25 ha	15	47	6	28	5	-	-	12	2			2,21	15,70
Alle veehouders	284	54	11	22	5	1	0	6	1			1,69	10,36
Kortrijk	23	57	14	21	4	2	-	-	2			1,60	9,82
P.Zuideinde	39	56	13	17	5	2	-	6	1			1,63	10,39
P.Noordeinde	26	51	12	22	3	1	2	9	-			1,65	9,47
Dud-Aa en B.'waard	34	51	13	26	3	-	-	5	2			1,80	11,93
Dukoop	32	55	10	24	3	-	1	6	1			1,66	9,28
Demmerik	51	53	7	21	8	2	1	7	1			1,75	9,98
Dudhuizen	27	51	11	25	6	2	-	5	-			1,77	9,86
N.Veldzijde	18	64	6	18	2	2	-	7	1			1,56	14,00
Groot Westveen	34	53	11	21	4	2	-	8	1			1,66	9,74
Tuinders	27	41	3	13	1	2	-	33	7			2,59	0,39
Spec. bedrijven	10	53	4	7	-	-	5	29	2			1,75	5,38

Bron: enquête 1964.

	Aantal bedrijven						Gemiddeld v.a.k. per bedrijf						Gemiddeld aantal ha per mannelijk v.a.k.									
	< 10 ha		10-15 ha		15-20 ha		20-25 ha		≥ 25 ha		< 10 ha		10-15 ha		15-20 ha		20-25 ha		≥ 25 ha		to-taal	
	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal	ha	to-taal
Bedrijfshoofd alleen	38	119	46	29	5	1	1,19	1,27	1,38	1,48	1,40	0,98	0,30	7,85	12,18	17,43	22,75	25,50	12,69			
Twee of meer bedrijfshoofden 2)	2	12	3	2	4	1	1,65	1,63	2,05	2,10	3,60	1,99	0,03	2,90	7,78	7,87	10,61	9,79	8,39			
Bedrijfshoofd + zoon(s)	9	80	35	21	8	7	1,62	1,95	2,09	2,80	2,31	1,80	0,26	4,94	7,22	8,94	8,74	15,34	8,49			
Bedrijfshoofd + vreemd personeel	5	42	9	15	8	5	1,42	1,45	1,91	1,76	1,92	1,48	0,25	8,56	9,79	10,36	13,81	18,73	11,92			
Bedrijfshoofd + (schoon)-zoon(s) + vreemd personeel	-	18	3	9	5	1	-	1,62	2,21	2,80	2,40	1,95	0,33	-	9,47	9,07	9,92	11,70	9,56			
Bedrijfshoofd + mann. familielid?	3	13	4	4	2	-	1,25	1,72	1,77	3,00	-	1,58	0,24	7,12	8,95	10,41	9,36	-	9,17			
Totaal	57	284	100	80	32	15	1,30	1,56	1,79	2,26	2,21	1,42	0,27	6,96	9,39	11,32	11,36	15,70	10,36			

1) Bij de vaststelling van de arbeidsbezettingstypen is de arbeid van vrouwen buiten beschouwing gelaten.

2) + eventuele andere arbeidskrachten.

Bron: enquête 1964.

VREEMDE ARBEIDSKRACHTEN

	Aantal be- drijven 1)	Aantal bedrijven					met 1 losse arbeider
		met..... vaste arbeider(s)					
		1	2	3	3		
Veehouders:							
< 10 ha	57	1	-	-	-	-	4
10 - 15 ha	100	4	-	-	-	-	11
15 - 20 ha	80	16	-	-	-	-	10
≥ 20 ha	47	13	1	-	-	-	10
Alle veehouders	284	34	1	-	-	-	35

Kortrijk	23	-	-	-	-	-	3
P.Zuideinde	39	5	-	-	-	-	7
P.Noordeinde	26	4	-	-	-	-	-
Oud- Aa en B. 'waard	34	4	-	-	-	-	8
Oukoop	32	4	-	-	-	-	2
Demmerik	51	7	-	-	-	-	9
Oudhuizen	27	3	-	-	-	-	-
W.Veldzijde	18	2	-	-	-	-	3
Groot Westveen	34	5	1	-	-	-	3

Ov. telplichtigen:							
tuinders	27	7	5	-	-	2	14
met spec. bedrijven	10	2	1	-	-	-	2

1) Met gegevens.

Bron: enquête 1964.

545

BEDRIJFSINRICHTING II

	Bedrijven		Tasruimte		Mestplaat		Gierkelder			
							niet aan- wezig 1)	to- taal	wel aanwezig	
	aantal	met ge- gevens	onvol- doende	vol- doende	niet aan- wezig	wel aan- wezig			<20 m3	met capaciteit van 20-50 m3 >50 m3
eehouders:										
< 10 ha	61	57	4	53	53	4	51	6	5	1
0 - 15 ha	102	98	5	93	93	5	87	11	3	5
5 - 20 ha	81	80	-	80	78	2	72	8	1	2
≥ 20 ha	49	48	-	48	45	3	41	7	-	3
alle veehouders	293	283	9	274	269	14	251	32	9	11
ortrijk	24	23	-	23	21	2	14	9	5	1
.Zuideinde	44	41	2	39	36	5	30	11	4	4
.Noordeinde	27	27	-	27	26	1	26	1	-	-
ud- Aa en B.'waard	35	34	1	33	32	2	32	2	-	1
ukoop	32	32	1	31	31	1	28	4	-	2
emmerik	51	50	2	48	49	1	48	2	-	2
udhuizen	27	26	1	25	25	1	24	2	-	1
.Velzijde	19	18	1	17	18	-	18	-	-	-
root Westveen	34	32	1	31	31	1	31	1	-	1

) Waarbij dan wel eens een provisorische voorziening is gemaakt, b.v. met betonnen putringen.

bron: C.D.: aanvullende gegevens t.b.v. bedrijfseconomisch onderzoek (1961).

BEDRIJFSVOERING

	Totaal- aantal bedrijven	Aantal bedrijfshoofden				Aantal bedrijfshoofden	
		waarvan 1) gegevens bekend zijn	dat vee inschaart		dat lid is van de K.I.	waarvan ge- gevens be- kend zijn 2)	dat aangeslo- ten is bij een melkcontrolever.
			bij anderen	van anderen			
veehouders:							
< 10 ha	61	57	16	1	20	57	19
10 - 15 ha	102	98	13	2	27	100	45
15 - 20 ha	81	80	16	-	32	80	38
≥ 20 ha	49	48	6	1	17	47	16
alle veehouders	293	283	51	4	96	284	118
Portrijk	24	23	4	-	6	23	9
P. Zuideinde	44	41	7	1	12	39	17
P. Noordeinde	27	27	11	-	5	26	5
Ind. - Aa en B. 'waard	35	34	2	1	17	34	15
Indkoop	32	32	8	-	16	32	20
Denmerik	51	50	6	2	12	51	17
Indhuizen	27	26	7	-	8	27	13
V. Veldzijde	19	18	3	-	8	18	7
Broot Westveen	34	32	3	-	12	34	15

Bronnen: 1) C.D.: aanvullende gegevens t.b.v. bedrijfseconomisch onderzoek (1961).

2) enquête 1964.

BEDRIJFSUITKOMSTEN VAN WEIDEBEDRIJVEN

	Bedr. van 10-25 ha in Utrechts weidegebied met gegevens over de gem. bedr.-uitkomsten 1) in de periode			Bedrijven van 10-25 ha in r.v.k.gebied Oukoop-Kortrijk in 1964 2)	
	1960/1961	1961/1962	1962/1963		
Aantal bedrijven	26	30	31	217	
Gemiddelde bedrijfsgrootte	14,47	15,54	15,33	15,47	
Percentage grasland	100	100	100	100	
Gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf	23,2	25,1	23,9	25,7	
Gemiddeld aantal schapen per bedrijf	6,9	6,3	4,5	2,4	
Gemiddeld aantal mestvarkens per bedrijf	10,9	17,5	13,0	14,8	
Gemiddeld aantal fokzeugen per bedrijf	2,3	2,3	2,3	3,9	
Percentage bedrijven met trekker	38	57	48	55	
Gem. aant. volwaardige arb.kr. per bedrijf	1,7	1,8	1,7	1,8	
Netto-overschot (in gld. per ha)	97	-111	-359	.	
Arbeidsinkomen van de ondern. (in gld. per ha)	674	442	226	.	
Arbeidsinkomen van het gezin (in gld. per ha)	890	694	453	.	
Arbeidsinkomen tot. (in gld. per ha)	971	775	528	.	
Opbrengst per 100 gld. kosten	104	96	88	.	

1) Overgenomen uit: "Uitkomsten van landbouwbedrijven"; L.E.I. 1964.

2) C.B.S. en L.E.I. 1964.

TUINBOUWGEWASSEN

Bijlage 53

	Aantal bedrijven		Oppervlakte tuinb.- gew. in ha	Oppervlakte tuinbouwgewassen in ha					onder glas
	totaal	met tuin- bouwteel- ten		groen- ten	in de open grond			totaal	
					fruit	bloem- kwekerij	boom- kwekerij		
Tuinders:									
groentekwekers	18	18	18,81	14,07	-	-	-	14,07	4,74
groentekwekers- bloemisten	5	5	4,04	1,98	-	0,47	-	2,45	1,59
bloemisten	4	4	1,25	-	-	0,79	-	0,79	0,46
Alle tuinders	27	27	24,10	16,05	-	1,26	-	17,31	6,79
Ov. telplichtigen:									
veehouders	293	18	11,70	-	11,70	-	-	11,70	-
in groep C	51	5	1,51	0,83	0,25	-	0,30	1,38	0,13
in groep D	35	3	1,70	-	1,70	-	-	1,70	-
met spec. bedrijven	10	2	0,63	-	-	0,02	0,61	0,63	-
Alle telplichtigen:	416	55	39,64	16,88	13,65	1,28	0,91	32,72	6,92

Bron: C.B.S. 1964.

TUINBOUWTEELTEN ONDER GLAS

	Aantal bedrijven	Oppervlakte tuinbouw onder glas						
		totaal	waarvan				koud	groenten
			verwarmd d.m.v.	verwarme	verplaatse	bare in-		
			instal-	latie	stallatie	latie		bloemis- terijge- wassen
Tuinders:								
groentekwekers	18	4,74	1,36	0,23	3,15	4,74	-	
groentekwekers- bloemisten	5	1,59	0,41	0,52	0,66	1,18	0,41	
bloemisten	4	0,46	0,41	-	0,05	-	0,46	
Alle tuinders	27	6,79	2,18	0,75	3,86	5,92	0,87	

- 100 -

Bron: C.B.S. 1964.

GEGEVENS OVER TUINDERSBEDRIJVEN I

	Tuinders				
	totaal	groente- kwekers	groente- kwekers/ bloemis- ten	bloe- mis- ten	
antal bedrijven totaal	27	18	5	4	
ind ers met:					
k bouwland	-	-	-	-	
k grasland	4	1	1	2	
ind ers met:					
ndvee	-	-	-	-	
rkens	1	1	-	-	
nstens 50 kippen	1	1	-	-	
ind ers met trekker	22	16	5	1	
Totaal					
antal arbeidskrachten op de bedr.: in 1959					
op 24 bedr.					
drijfshoofden	28	30	22	5	3
ew. mannel. gezinsleden	9	13	11	-	2
ew. vrouwel. gezinsleden	3	4	4	-	-
eemde arbeidskrachten	19	28	17	9	2
taal mannen	56	69	48	14	7
taal vrouwen	3	6	6	-	-
beidsbezetting in % geleverd door:					
drijfshoofden	41	45	32	40	
htgenoten en dochters	4	4	5	-	
ons	13	15	-	23	
. mannelijke fam.leden	2	1	5	-	
ste vreemde arbeidskrachten	33	26	51	37	
sse vreemde arbeidskrachten	7	9	7	-	
ind ers zonder vaste arbeiders (5):	13	10	1	2	
met 1 vaste arbeider	7	5	1	1	
met 2 vaste arbeiders	5	2	2	1	
met 3 vaste arbeiders	2	1	1	-	

bron: enquête 1964.

GEGEVENS OVER TUINDERSBEDRIJVEN II

	Tuinders			
	totaal	groente- kwekers	groente- kwekers/ bloemis- ten	bloe- mis- ten
Aantal bedrijven totaal	27	18	5	4
Tuinders met één kavel	24	15	5	4
w.v. wonend op deze kavel	11	5	2	4
Tuinders met twee kavels	3	3	-	-
w.v. wonend op één van de kavels	3	3	-	-
Breedte van de kavels (op het smalste gedeelte gemeten):				
< 30 meter	7	4	1	2
30 - 60 meter	20	16	4	-
≥ 60 meter	3	1	-	2
Drainage van de kavels:				
geen drainage	9	7	-	2
aansluiting op put	19	12	5	2
aansluiting op sloot (met bemaling)	2	2	-	-
Vervoer naar de veiling vindt plaats:				
per vrachtauto	13	8	1	4
per schuit	10	8	2	-
per schuit en per vrachtauto beide	2	-	2	-
per luxe auto met aanhanger	1	1	-	-
per schuit en luxe auto met aanhanger beide	1	1	-	-
Geveild wordt in:				
Vinkeveen	16	11	5	-
Utrecht	11	7	1	3
Aalsmeer	7	-	4	3
Amsterdam	1	-	1	-
Vrachtvervoer per as tot bij de bedr.geb.:				
is wel mogelijk	12	8	-	4
is niet mogelijk	15	10	5	-

Bron: enquête 1964.

	Aantal bedrijfshoofden in 1964										Gemiddelde leef- tijd in jaren	
	totaal	in de leeftijdsklasse van								≥ 65 jaar	1959	1964
		< 35 jaar	35 - 44 jaar	45 - 54 jaar	55 - 64 jaar	65 - 74 jaar	75 - 84 jaar	85 - 94 jaar	95 - 104 jaar			
Veehouders												
< 10 ha	61	13	20	15	8					5	46	46
10 - 15 ha	102	28	17	25	24					8	48	48
15 - 20 ha	81	18	26	15	18					4	50	46
≥ 20 ha	49	4	14	15	12					4	50	49
Alle veehouders	293	63	77	70	62					21	48	47
Kortrijk	24	5	4	6	5					4	52	49
P.Zuideinde	44	14	12	7	8					3	46	44
P.Noordeinde	27	4	9	6	5					3	50	49
Oud- Aa en B. 'waard	35	8	8	10	6					3	48	46
Oukoop	32	9	10	6	6					1	46	45
Demmerik	51	10	12	14	11					4	49	48
Oudhuizen	27	4	8	8	7					-	49	48
W.Veldzijde	19	3	7	3	5					1	47	48
Groot Westveen	34	6	7	10	9					2	47	50
Overige bedrijfs- hoofden:												
tuinders	27	9	4	4	6					4	47	47
in groep C	51	9	9	10	17					6	52	51
in groep D	35	-	-	3	8					24	68	68
van spec. bedrijven	10	3	3	1	2					1	43	44

Bron: C.B.S. 1959 en 1964.

ONDERWIJS VAN DE BEDRIJFSHOOFDEN

	Aantal bedrijfshoofden					zonder agrarisch onderwijs
	totaal	met agrarisch onderwijs			cursussen	
		m.l.s.	l.l.s.			
Veehouders						
< 10 ha	57	1	15	13	28	
10 - 15 ha	100	-	18	37	45	
15 - 20 ha	80	3	17	31	29	
≥ 20 ha	47	3	12	12	20	
Alle veehouders	284	7	62	93	122	
Kortrijk	23	-	6	5	12	
P.Zuideinde	39	1	19	6	3	
P.Noordeinde	26	1	4	7	14	
Oud-Aa en B. Iwaard	34	1	6	13	14	
Oukoop	32	-	12	8	12	
Denmerik	51	1	4	21	25	
Oudhuizen	27	1	3	12	11	
W.Veldzijde	18	2	2	7	7	
Groot Westveen	34	-	6	14	14	
Overige telplichtigen:						
tuinders	27	-	1	20	6	
met spec. bedrijven	10	-	2	5	3	

Bron: enquête 1964.

Aantal bedrijfshoofden 1)						
	totaal	dat lid is van			U.L.G.	zonder lid- maatschap
		C.B.T.B.	A.B.T.B.			
Veehouders						
< 10 ha	57	21	17		2	17
10 - 15 ha	98	50	31		3	14
15 - 20 ha	80	43	18		7	12
≥ 20 ha	48	16	10		10	12
Alle veehouders	283	130	76		22	55
Kortrijk	23	11	7		-	5
P.Zuideinde	41	18	12		5	6
P.Noordeinde	27	16	6		1	4
Oud- Aa en B. 'waard	34	15	9		1	9
Oukoop	32	18	4		-	10
Demmerik	50	24	14		1	11
Oudhuizen	26	9	8		6	3
W.Veldzijde	18	7	3		4	4
Groot Westveen	32	12	13		4	3
Speciale bedrijven	3	-	1		1	1

1) Van bedrijven met gegevens.

Bron: C.D.: aanvullende gegevens t.b.v. bedrijfseconomisch onderzoek (1961).

BEDRIJFSOPVOLGING

	Aantal bedrijven			Aant. bedr. hoofden ≥ 50 jr.			Leeftijd aangewezen opvolgers				Onderwijs aangewez. opvolgers		
	to-taal	w.v. met gegevens		met aange- wezen	over opvol- ging nog niets bekend nog jonge kind.	geen opvol- ger	< 15 jaar	15-19 jaar	20-29 jaar	≥ 30 jaar	geen of niet- agrarisch	agrarisch dagon- derwijs	agrarische cur- sussen
		to-taal	w.v. met bedr.- hoofden ≥ 50 jr.										
veehouders													
< 10 ha	61	57	20	8	2	10	-	2	4	2	2	6	-
10 - 15 ha	102	100	38	22	6	7	-	6	19	3	3	23	2
15 - 20 ha	81	80	29	18	3	6	1	4	11	6	3	14	5
≥ 20 ha	49	47	20	9	3	3	-	7	9	3	4	15	-
alle veehouders	293	284	107	57	14	26	1	19	43	14	12	58	7
ortrijk	24	23	11	7	3	-	-	-	5	3	1	7	-
o. Zuidende	44	39	12	8	1	3	1	2	4	2	2	7	-
o. Noordeinde	27	26	12	7	4	1	-	3	1	3	-	7	-
nd- Aa en B. 'waard	35	34	12	8	1	1	-	4	8	-	3	9	-
nkoop	32	32	10	6	-	2	-	3	4	3	1	5	4
emmerik	51	51	19	7	2	7	-	1	11	1	4	9	-
ndhuizen	27	27	10	5	1	3	-	3	3	1	1	4	2
l. Veldzijde	19	18	6	1	-	4	-	1	1	1	-	3	-
root Westveen	34	34	15	8	2	5	-	2	6	-	-	7	1
overige telplichtigen:													
uinders	27	27	11	6	-	2	-	1	6	5	-	5	7
net spec. bedrijven	10	10	4	1	-	3	-	1	-	-	-	1	-

1) Meer dan één op een bedrijf.

- MEETWERKENDE ZOONS

	Aantal bedrijven					
	waarvan het bedrijfshoofd 50 jaar of ouder is					
	totaal 1)	totaal	waarop minstens de helft van de tijd			in het to- taalzoons meewerken
			geen zoon meewerkt	1 zoon meewerkt	2 zoons meewer- ken	3 of meer zoons meewerken
Veehouders:						
< 10 ha	57	20	9	10	1	- 12
10 - 20 ha	180	67	21	36	9	1 57
≥ 20 ha	47	20	4	10	4	2 25
Alle veehouders	284	107	30	56	14	3 94
Tuinders	27	11	2	5	4	- 13

1) Met gegevens.

Bron: enquête 1964.

PLANNEN VAN VEEHOUDERS MET HET BEDRIJF OP KORTE TERMIJN

- 108 -

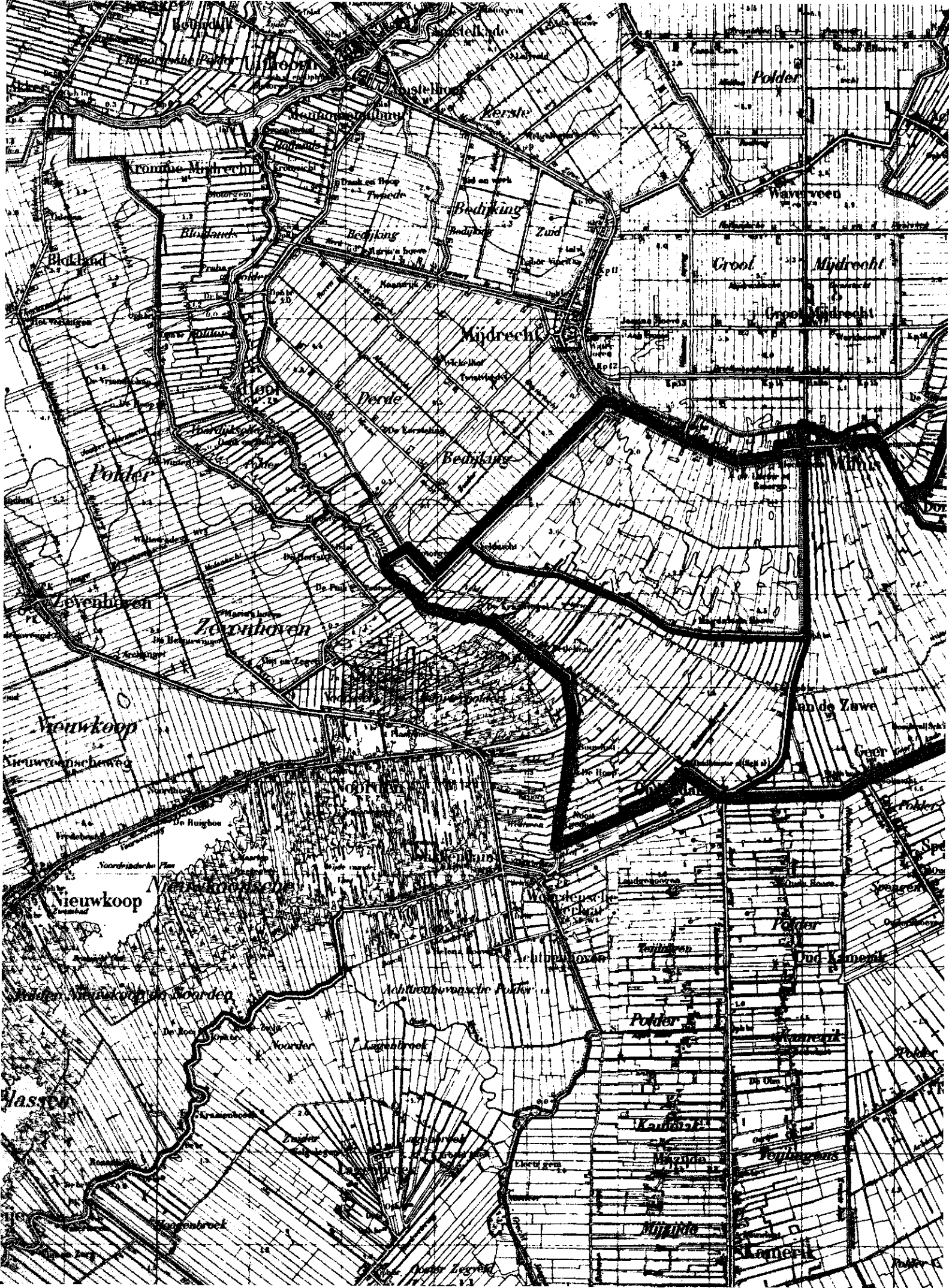
	Veehouders																
	met					to- taal	in										
	< 10 ha	10-15 ha	15-20 ha	≥ 20 ha	Kort- rijk		P. Zuid- einde	P. Noord- einde	Ged.- end.	Ged.- end.	W. Veld- zijde	Gr. W.- veen	< 50 jaar	≥ 50 jaar met aange- wezen opv. (nog) opvolger			
it. bedr. met gegevens	57	100	80	47	284	23	39	26	34	32	51	27	18	34	177	67	40
in plannen voor veranderingen	29	71	54	28	182	10	26	17	28	18	36	21	7	19	105	51	26
drijf qua opp. te vergroten	3	7	4	-	14	-	1	3	2	3	2	-	1	2	12	2	-
drijf qua opp. te verkleinen	2	2	-	1	5	-	1	-	-	-	1	1	-	2	-	-	5
akt onvrijwillig grond kwijt	1	-	3	-	4	1	-	-	1	2	-	-	-	-	3	1	-
er melkvee te gaan houden	4	7	6	6	23	2	2	5	3	2	2	2	4	1	19	3	1
der melkvee te gaan houden	2	2	5	4	13	1	2	-	-	4	3	-	1	2	6	2	5
er mestvee te gaan houden	-	1	1	2	4	1	-	-	-	-	2	-	1	-	1	2	1
er varkens te gaan houden	11	12	8	3	34	4	7	3	1	5	5	3	2	4	29	4	1
der varkens te gaan houden	-	3	-	-	3	1	1	1	-	-	-	-	-	-	2	-	1
er varkens te gaan houden	1	-	1	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-
er varkens op contract te gaan houden	1	-	1	1	3	-	-	-	-	1	-	-	1	1	2	-	1
er kippen te gaan houden	1	2	1	-	4	1	1	-	-	-	-	-	-	2	3	1	-
der kippen te gaan houden	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
open te gaan houden	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
stokkens te gaan houden	1	-	1	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	1	-
er schapen te gaan houden	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	-
drijf over te doen aan zoon	-	1	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-
drijf op te heffen en event. ander	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
rk te zoeken	6	2	-	-	8	2	-	-	-	-	1	1	1	3	2	-	6
t (vrijwillige) grondruil bezig	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	-	-
drijfsgebouwen uit te breiden	6	6	4	3	19	3	1	1	2	5	2	3	2	-	17	2	-
venberoop uit te breiden	-	-	-	1	1	-	-	-	-	3	-	-	1	-	1	-	-
asl. (nog) verder uit te breiden ten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ste van het bouwland	-	-	-	4	4	-	-	-	1	-	-	-	3	-	3	1	-
omgaard te rooien	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
drijfsgebouwen te vernieuwen	-	3	1	-	4	-	-	-	1	2	1	-	-	-	4	-	-
er kaas te gaan maken	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-

on: enquête 1964.

PLANNEN VAN TUINDERS MET HET BEDRIJF OP KORTE TERMIJN

	Tuinders						
	groente- kwekers	groente- kwekers/ bloemisten	bloemis- ten	tot.	< 50 jaar	≥ 50 jaar	
						met aan- gewezen opvolger	(nog) zonder opvolger
Aantal bedrijven met gegevens	18	5	4	27	16	9	2
Geen plannen voor veranderingen	9	-	1	10	4	5	1
Meer groenten te gaan telen	2	-	-	2	-	2	-
Minder groenten te gaan telen	3	4	-	7	6	-	1
Meer bloemen te gaan telen	-	4	2	6	5	1	-
Bloemen te gaan telen	3	-	-	3	3	-	-
Meer onder glas te gaan telen	6	-	3	9	7	2	-
Minder onder glas te gaan telen	1	-	-	1	-	-	1
Meer te gaan verwarmen	3	5	2	10	9	1	-
Te gaan verwarmen	3	-	-	3	3	-	-
Drainage te verbeteren	-	-	1	1	-	1	-

Bron: enquête 1964.

In de reeks Verslagen van het Landbouw-Economisch Instituut zijn op dit gebied reeds verschenen of verschijnen binnenkort:

- Verslag No. 2 Reutum-Ageleresch Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in Twenthe, november 1962.
- Verslag No. 7 Veghel-Erp. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, december 1962.
- Verslag No. 11 Delt-Oude Weer. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in het Groninger Hogeland, februari 1963.
- Verslag No. 17 Heiligenbergerbeek. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het Utrechtse zandgebied, april 1963.
- Verslag No. 18 De Haagse Beenden. Sociaal-economisch onderzoek in een ruilverkavelingsgebied in de Baronie van Breda, mei 1963.
- Verslag No. 19 Ursem. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in Westfriesland, mei 1963.
- Verslag No. 20 Noord-Beveland. Sociaal-economische schets van het voormalige eiland, mei 1963.
- Verslag No. 24 Het Geestmerambacht. Een onderzoek naar enkele sociaal-economische vraagstukken verband houdende met de voorbereiding van de ruilverkaveling, juni 1963.
- Verslag No. 36 Dantumadeel. Aanvullende sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in de Friese Wouden, oktober 1963.
- Verslag No. 39 Hattum-Wezep. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied op de Noordelijke Veluwe, oktober 1963.
- Verslag No. 45 Beneden-Donge. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied tussen Dongen en 's-Gravenmoer, oktober 1963.
- Verslag No. 46 Kamperveen-Zalk. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied ten zuiden van de stad Kampen, oktober 1963.
- Verslag No. 51 Sneeker-Oudvaart. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsblok in het Friese weidegebied, november 1963.
- Verslag No. 52. Wanroij. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, november 1963.
- Verslag No. 53 Uden. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, november 1963.
- Verslag No. 60 Slangenborg. Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in het Groninger landschap Westervolde, januari 1964.
- Verslag No. 63 Mierlo. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied tussen Eindhoven en Helmond, februari 1964.
- Verslag No. 70 Sleenerstroom. Een sociaal- en bedrijfseconomisch onderzoek in het ruilverkavelingsgebied ten westen van Emmen, april 1964.

- Verslag No. 74 Vries. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in het noorden van Drenthe, april 1964.
- Verslag No. 78 Rijsbergen. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied ten zuiden van Breda, mei 1964.
- Verslag No. 86 Genemuiden. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsblok aan het Zwarte Water, juni 1964.
- Verslag No. 91. Bergen. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsblok in Noord-Limburg, juli 1964.
- Verslag No.101 Zuiddorpe-Clinge. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in de grensstreek van oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, september 1964.
- Verslag No.102 Oukoop-Kortrijk. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsblok in het Utrechtse weidegebied, september 1964.
- Verslag No.103 Budel-Strijper Aa. Sociaal-economische schets van twee ruilverkavelingsgebieden in de Brabantse Kempen, oktober 1964.